

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi
Erzincan Law Review

Cilt/Vol: 29 Sayı/No: 1 Haziran/June 2025

**Ebeveyn Yabancılaşması: Velayet Uyuşmazlıklarında
Baba Mağduriyetleri ve Psikososyal Etkileri**

**Parental Alienation: Paternal Grievances and
Psychosocial Effects In Custody Disputes**

  Hilal ATEŞ*

  Dr. Öğr. Üyesi Burak ACAR**

  Prof. Dr. Ömer Miraç YAMAN***

 10.60002/ebyuhfd.1632534

ÖZ

Bu çalışma, velayet uyuşmazlıklarında babaların yaşadığı mağduriyetleri ve ebeveyn yabancılaşmasının psikososyal etkilerini incelemektedir. Boşanma davalarının artışıyla birlikte, velayet hakkı genellikle annelere verilmekte ve bu du-

-
- * Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Özel Hukuk Anabilim Dalı.
** Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
*** İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

Makale Bilgisi/Article Info: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received: 03.02.2025 | **Kabul/Accepted:** 30.04.2025.

Bu makale, intihal programında taranmış ve iki (kör) hakem incelemesinden geçmiştir. This article was submitted in a plagiarism program and reviewed by two (blind) referees.

Atıf/Cite as: Hilal Ateş/Burak Acar/Ömer Miraç Yaman, “Ebeveyn Yabancılaşması: Velayet Uyuşmazlıklarında Baba Mağduriyetleri ve Psikososyal Etkileri”, EBYÜ-HFD, C. 29, S. 1, Haziran 2025, (661-717).

Bu makale **Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası** lisansı ile lisanslanmıştır.

rum, babaların çocuklarıyla sağlıklı bir ilişki kurmalarını zorlaştırmaktadır. Araştırma, hukuki düzenlemelerin ve uygulamaların babalar üzerindeki olumsuz etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. Velayet veya kişisel ilişki kurma hakkı olduğu halde çocuklarıyla görüşemeyen ya da sağlıklı bir bağ kuramayan babaların durumu, ebeveyn yabancılaştırması kavramı çerçevesinde tartışılmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmada, 12 baba ve 5 adli uzman (hâkim, avukat, sosyal hizmet uzmanı) ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veriler, betimsel analiz yoluyla incelenmiş ve ebeveyn yabancılaştırmasının dışsal ve içsel faktörleri belirlenmiştir. Bulgular, velayet sürecinin bazı durumlarda babalar aleyhine işlediğini, kişisel ilişki kurma sürelerinin yetersiz olduğunu ve ebeveyn yabancılaştırmanın çocukların psikolojik gelişimini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Çalışma, velayet ve kişisel ilişki süreçlerinde daha adil uygulamalar geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Babaların çocuklarıyla düzenli ve nitelikli zaman geçirebilmeleri için hukuki süreçlerin iyileştirilmesi, ebeveyn yabancılaştırmasını önleyici tedbirlerin alınması önerilmektedir. Bu doğrultuda, hem çocukların üstün yararının korunması hem de ebeveyn-çocuk ilişkilerinin sürdürülebilirliği açısından politika değişikliklerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: velayet, boşanma, baba, çocuk, ebeveyn yabancılaştırması.

ABSTRACT

This study examines the grievances of fathers in custody disputes and the psychosocial effects of parental alienation. With the increasing number of divorce cases, custody rights are predominantly granted to mothers, making it difficult for fathers to establish and maintain a healthy relationship with their children. The research aims to understand the negative impact of legal regulations and practices on fathers. The experiences of fathers who, despite having custody or visitation rights, are unable to see their children or form a meaningful bond with them are discussed within the framework of parental alienation. A qualitative research method was employed, involving semi-structured interviews with 12 fathers and 5 legal professionals (judges, lawyers, and social workers). The data were analyzed using descriptive analysis, identifying both external and internal factors contributing to parental alienation. The findings indicate that custody processes sometimes work against fathers, visitation periods are insufficient, and parental alienation negatively affects children's psychological development. The study emphasizes the need for fairer practices in custody and visitation arrangements. To enable fathers to spend regular and meaningful time with their children, legal procedures should be improved, and measures should be taken to prevent parental alienation. Accordingly, policy changes are required to ensure both the best interests of the child and the sustainability of parent-child relationships.

Keywords: custody, divorce, father, child, parental alienation

GİRİŞ

Velayet hakkı, ana babanın, kural olarak küçüklerin bakım ve korunmalarının sağlanması amacıyla, onların kişilik ve malları üzerinde sahip oldukları görev, yetki ve hakların bütünüdür.¹ Velayete ilişkin düzenlemelerin temel dayanak noktası çocuğun üstün menfaati ilkesidir. Kural olarak evlilik devam ettiği sürece velayet ana ve baba tarafından birlikte kullanılır. Ne var ki ayrılık veya boşanma halinde, ortak velayet teoride mümkün olsa da, uygulamada yaygın olarak velayet hakkı mahkeme tarafından anaya veya babaya verilmektedir.

Boşanma veya ayrılık sürecinde velayet hakkını kazanamayan ana veya baba için Türk Medeni Kanunu² 323-324 hükümleri uyarınca çocuk ile kişisel ilişki kurma hakkı, mahkeme yoluyla tahsis edilir. Mahkemece kişisel ilişki kurma hakkı kapsamında *uygun nitelik* şartı aranmakla birlikte her halükârda *çocuğun üstün yararı* öncelikli şarttır. Uygun nitelik ve üstün yarar kapsamında her somut olay için hususi olarak araştırma yapılır. Buna göre çocuğun kişisel ihtiyaçları, kişiliği, sağlık durumu, eğitim hayatı, sosyal konumu vb. hususlar göz önünde bulundurulur.³ Benzer araştırmaların hem velayet hakkı sahibi ebeveyn hem de kişisel ilişki kurma hakkına sahip ebeveyn hakkında da yapılması gerekir.

Gerek velayet hakkı gerekse kişisel ilişki kurma hakkı kapsamındaki hukuk uygulamaları, çocuğun üstün yararı ilkesi doğrultusunda şekillenmiş olmakla birlikte bu noktada ebeveynlerin göz ardı edilebildiği ve dolayısıyla örtülü biçimde de olsa birtakım mağduriyetlere sebep olduğu gözlemlenebilmektedir. Özellikle velayet kendisine bırakılmayan ebeveyn açısından; aile sıcaklığından yoksun kalma, annelik-babalık haklarını nispeten veya tamamen yitirme ve çocuğunun hayatına dahil olamama,⁴ çocuğu ile sağlıklı bir ebeveyn-çocuk ilişkisi kuramama, annelik-babalık duygusunu tatmin edememe,⁵ bir ebeveynin diğeri tarafından kötülenmesi

1 Mustafa **Dural**/Tufan **Öğüz**/Mustafa Alper **Gümüş**, Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 2016, s. 344.

2 Türk Medeni Kanunu, Kanun Numarası: 4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001, RG 08.12.2001/24607.

3 **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 336-337.

4 Gülden Elçim **Üner Altuntaş**/Neylan **Ziyalar**, “Ebeveyne Yabancılaşma Olgusu-Reddedilen Ebeveyn Olarak Baba”, Adli Tıp Bülteni, C. 23, S. 1, 2018, s. 26

5 Özlem Ezgi **Solak**, Boşanmanın Çocuklar Bakımından Hukuki Sonuçları, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, 2015, s. 115.

ile ebeveyn yabancılaştırılmasına maruz kalma⁶ gibi mağduriyetlere sebebiyet verebilmektedir. Bunların sonucunda ise mağdur ebeveynler açısından çocuğunu kaybettiğini düşünme, hayata karşı olumlu ve üretken bir tutum sergileyememe, yalnız ve depresif bir yaşamı tercih etme gibi sonuçlar söz konusu olabilmektedir.

Özellikle kişisel ilişki kurma hakkı bağlamında görüşme sürelerinin Türk hukukunda belirli ve oldukça sınırlı sürelerle gerçekleştirilmesi önemli bir sorun arz etmektedir. Uygulamada kural olarak görüşme süreleri her ayın birinci ve üçüncü veya ikinci ve dördüncü hafta sonu birer gün, dini bayramlarda birer gün, okul yarıyıl tatillerinin bir haftası ve çocuğun yaşına göre yaz aylarında 15 veya 30 gün olarak belirlenmektedir. Bu sürelerin tespitinde sosyal araştırmacıların raporları doğrultusunda hakimnin takdiri etkili olsa da söz konusu sürelerin sağlıklı bir ebeveyn-çocuk ilişkisinin kurulması için yeterli olmadığı açıktır. Nitekim çocuğun her iki ebeveyni ile de paylaşımlarda bulunmasına imkan sağlayacak şekilde yeterli bir sürenin belirlenmesi gerektiği de doktrinde ifade edilmektedir.⁷ Ayrıca Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu bir kararda, sınırlı görüşme hakkı tanınmasının ve kişisel ilişki konusundaki kısıtlamaların başvuruçunun *aile hayatına saygı hakkına bir müdahale* oluşturduğuna ve *aile hayatına saygı hakkının* (Anayasa m.20) ihlal edildiğine karar verilmiştir.⁸ Zaten çocukla kişisel ilişki kurulmasında asıl amaç, çocuk ile ana ve baba arasında evlilik birliği süresince mevcut olan ilişkinin korunması ve sürdürülmesinin sağlanmasıdır.⁹ Ancak süreler itibariyle kişisel ilişki kurma hakkı uygulamalarının bu işlevi yerine getirdiği söylenemeyecektir.

Literatürde bahsi geçen tek ebeveynli ailelere ilişkin mağduriyetler¹⁰ çoğunlukla dezavantajlı grup sayılan anne ve çocuk bakımından ele alınmakla birlikte babaların çocukları ile ilişkilerine ve kendi psikolojileri bakımından yaşadıkları mağduriyetlere nispeten seyrek biçimde değinilmektedir. Çocukların babalarını ailede disiplini sağlayan kişi, otorite¹¹ olarak

6 İrem **Özata**, Evliliğin Sona Ermesinde Çocuk ile Ana Baba Arasında Kişisel İlişki Kurma Hakkının Kullanımında Yaşanan Sorunların Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021, s. 76.

7 **Üner Altuntaş**, s. 27.

8 Fulya **Erlüle**, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Velayetin Kullanılması Kendisine Bırakılmayan Tarafın Çocuğu Ziyaret Hakkı”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 2, 2018, s. 259.

9 **Erlüle**, s. 261

10 Ayfer Aydıner **Boylu/Hülya Öztıp**, “Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Sosyoekonomi Dergisi, C. 19, S. 19, 2013, s. 211.

11 Zerrin **Mercan**/Fatma Tezel **Şahin**, “Babalık Rolü ve Babalık Rolü Algısı”, Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Araştırmaları Dergisi, C. 2, S. 2, 2017, s. 2.

görmesinin yanı sıra babalarının kabul ve onayını da dış dünyada beğenilmeleri ve kabul edilmeleriyle eşleştirdikleri söylenebilir.¹² Çocuk ile baba arasında yapılan paylaşımın çoğalması hem çocuğun gelişimini hem de baba açısından benlik algısını ve özgüveni olumlu yönde etkilemektedir.¹³

¹⁴ Dolayısıyla hem baba hem çocuk hem de büyük resimde toplum açısından baba-çocuk ilişkisinin sağlıklı bir biçimde kurulması ve sürdürülebilmesi önem arz etmektedir. Boşanmaların her geçen gün arttığı günümüz koşullarında ebeveyn-çocuk ilişkisinin korunması; aynı evde yaşayamayan ebeveyn ve çocukların ilişkilerini sürdürebilmeleri için hem hukuk hem sosyal hizmet alanlarında bu konuya dair yapılan çalışmalarda azami gayret ve dikkat gerekmektedir.

TÜİK verilerine göre 2022 yılında annenin velayetine verilen çocuk oranı %75.7 iken babaya verilme oranı %24.3 olmuştur. Dolayısıyla babalar açısından velayeti kendisine verilmeyen çocukları ile görüşme sağlamaları, sağlıklı bir baba çocuk ilişkisi kurmaları görüşme sürelerinin kısıtlı oluşu dikkate alındığında oldukça zorlaşmaktadır. Medeni Kanun m.326'da düzenlendiği üzere babaların çocukları ile görüşme talepleri, kişisel ilişki kararı kapsamı dışında, annelerin inisiyatifine bırakılmıştır. Özellikle çekişmeli boşanmaların yoğunluğu ve yıpratıcılığı göz önünde bulundurulduğunda bırakın görüş süreleri dışında görüşmelerini, kişisel ilişki kurma hakkı kapsamında sınırlı da olsa tanınan görüşmelerin dahi gerçekleştirilemediği vakayı adiyedendir.

Üstelik babaların bu durumu bertaraf etmek için başvurabilecekleri yol icra yoluyla çocuk teslimidir. Bu yöntemde velayet sahibi ebeveyn icra emri gönderilir ve son tahlilde icra memurları ve kolluk görevlileriyle birlikte çocuğun cebren anneden alınıp babaya verilmesi söz konusu olur. Ki bu durumun hem çocuk hem ebeveynler için ciddi travmalar oluşturacağı aşikardır. Son dönemde yeni bir uygulama olarak Çocuk Merkezleri uygulamaya konulmuş olsa da her bölgede aktif ve yeterli düzeyde işlevsel olduğu henüz söylenememektedir. Dolayısıyla bahsi geçen mağdur babaların, anne müsaade etmedikçe çocukları ile görüşmeleri, babalık duygusunu tatmin etmeleri ve sağlıklı bir baba-çocuk ilişkisi kurmaları bu durumda oldukça güçtür.

12 Zeynep Nur **Aydın Kılıç**, Ankara-Trabzon-Erzurum Örnekleminde Babanın Çocuğun Hayatına Katılımı ve Baba Çocuk İlişkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2016, s. 10.

13 **Aydın Kılıç**, s. 10.

14 Oya **Güngörmüş**, Baba Yoksunluğunun Benlik Kavramı Üzerine Etkisi ve Babasız Öğrencilerin Problemlerinin Hangi Alanlarda Yoğunlaştığının Saptanması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, 1986.

24.11.2021 tarihli 7343 sayılı İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 39.maddesi uyarınca 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa 41 inci maddesinden sonra gelmek üzere başlığı ile birlikte, Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması başlığı altında Dördüncü Kısım eklenmiş ve bu suretle Çocuk Koruma Kanunu'na 41/A ilâ 41/İ maddeleri ve geçici madde 2 olmak üzere toplam on yedi yeni madde eklenmiştir. Bu maddelerin ihdası ile birlikte çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilamların icrasının düzenlendiği İcra ve iflas Kanunu'nun 25, 25/a, 25/b ve 341. maddeleri mülga edilmiştir. Böylece çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması kapsamında uygulanan, ilamlı icra niteliğindeki çocuğun cebri icrası uygulamasından uzaklaşarak daha ayrıntılı ve nispeten sağlıklı olduğu söylenebilecek düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemeler kapsamında aralarında kişisel ilişki tesis edilen ebeveyn ile çocuk arasındaki görüşmeler önemli bir değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklik öncesinde, bir borcun ödenmemesi halinde uygulanan cebri icra gibi ilamlı icra niteliğindeki bir başvuru ile çocuk teslimine başvurmak mümkündü. Çocuk tesliminde icra memurları, çocuğu teslim yükümlüsü velayet sahibinden alarak kişisel ilişki tesisini talep eden ebevyne teslim etmekteydi. İcra daireleri gerekli gördüğü taktirde kolluk kuvvetlerinin eşlik etmesiyle bu teslim alma sürecini yürütmekteydi.

Çocuğun bir borç konusu gibi değerlendirilerek, üstelik psikolojik açıdan ciddi olumsuz etkisi olacak bir usulde teslimini içeren, çocuğun üstün menfaatine ve insan haklarına aykırılık sonucunu doğurabilecek nitelikte olduğunu değęrlendirdiğimiz bu uygulama birçok açıdan eleştirilmekteydi.

Ayrıca icra yoluyla çocuk teslimi, tıpkı ilamlı icra niteliğini taşıdığından, bu yola başvuran kişi icra masrafları ve avukatlık masraflarına muhatap olmaktaydı ki bu durum lehine kişisel ilişki tesis edilen için maddi külfet oluşturmaktaydı. Ancak çocuk teslimine ilişkin yapılan düzenlemeler ile birlikte çocuk teslimi, 5395 sayılı ÇKK Giderlerin Karşılanması başlıklı m.41/H uyarınca tüm kanuni harçlardan muaf tutulmuş ve bu işlemlerin yürütülmesi sırasında yapılan, avukatlık ücreti hariç tüm masrafların, Adalet Bakanlığı tarafından karşılanacaktır.

Çocuk teslimine ilişkin yapılan değişiklikler kapsamımda her ilde bir Çocuk Görüşme Merkezinin kurulması ve devamında kişisel ilişki kurulmasına etkin bir hizmet ve destek sağlanması neticesinde, ebeveyn-çocuk görüşmelerinin çok daha sağlıklı bir zemine kavuştuğu söylenebilmektedir. Mevcut düzenleme kapsamında Çocuk Görüşme Merkezleri, çocuğun üstün yararı gözetilerek duygusal ve psikolojik gelişiminin korunması

kapsamında faaliyet göstermektedir. Çocuk Görüşme Merkezleri aracılığıyla görüşmelerin sağlanmasında, mekân ve ortam düzenlemelerinden gerektiğinde uzman eşliğinde görüşme yapılmasına kadar sürecin ve görüşmenin sağlıklı biçimde yapılması öncelenmektedir. Bu kapsamda uygulamada anaokulu benzeri ortamlar oluşturularak çocuğun rahat ve huzurlu hissetmesinin hedeflendiği, başvuru sonrasında ebeveynlerle iletişime geçilerek süreç hakkında bilgilendirme yapıldığı görülmektedir. Ayrıca gerektiğinde, 5395 sayılı ÇKK m.41/A 2. ve 5. fıkralar kapsamında yetkili kılınan ve Adalet Bakanlığı tarafından görevlendirilen psikolog, pedagog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci ve rehber öğretmenler gibi uzmanların; uzmanın bulunmadığı yerlerde ise öğretmen desteği ile görüşme esnasında psikolojik destek sağlandığı ve kişisel ilişki tesisi ile hedeflenen yararın sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Adalet Bakanlığınca kurulan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Birimleri aracılığıyla ücret talebi olmaksızın ebeveynin, çocuğu ile görüşmek maksadıyla başvuru yapması mümkün hale gelmiştir. Bu kapsamda 5395 sayılı ÇKK M.41/9A f.1 uyarınca Adalet Bakanlığınca kurulan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerince başvuru ve devamındaki işlemler yürütülmekte ve ebeveynler süreç hakkında bilgilendirilerek yönlendirilmektedir. Bu süreçte kendisine ulaşamayan yahut ulaşılsa dahi çocuğu görüşme merkezine getirmekten imtina eden ebeveyn hakkında şikayet üzerine mahkemece yargılama yapılacağı ve disiplin hapsi yaptırımının uygulanacağı, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu “Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine muhalefet” başlıklı m.41/F uyarınca hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda kişisel ilişki kurulmasının mahkemece belirlenen günlerde engellenmesinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilamlar ve tedbir kararları kapsamındaki bu yenilikler, çocukla görüşmenin sağlanması yönünden ümit verici gelişmeler olsa da esasen ebeveyne yabancılaşma ve yabancılaştırmayı bütünüyle bertaraf etmeye muktedir değildir. Nitekim kişisel ilişki tesisi sınırlı günlerde sağlanmakta ve öncesinden ve sonrasında çocuğun maruz kaldığı yabancılaştırmayı engelleyici bir tedbir sayılmamaktadır. Yabancılaştıran ebeveynin çocuğa karşı gerçekleştirdiği, diğer ebeveyn hakkında karalama, kötöleme, itibar zedeleme eylemleri çocukta ciddi tahribat oluşturacağından dolayı zaten yabancılaşmaya uğramış bir çocuk için sadece kişisel ilişki kapsamında görüşme sağlanması bu olumsuz etkileri bertaraf edemeyecektir. Ayrıca yabancılaştıran ebeveynin, yabancılaştırma maksadıyla, koruma tedbirleri kapsamında herhangi bir gerekçeye ihtiyaç duymaksızın uzaklaştırma koruma tedbiri

alabileceği ve ebeveyn-çocuk görüşmelerini engelleyebileceği açıktır. Nitekim ilgili değişiklik 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu m.41/C f.11'e göre, 6284 sayılı Kanun uyarınca tesis edilen bir tedbir bulunması halinde teslim işlemlerinin bu karar dikkate alınarak yapılacağı düzenlenmiştir. Bunun dışında velayet kendisine bırakılan ebeveynin, diğer ebeveyne yönelik cinsel istismar vb. suç isnadı ile hakkında soruşturma açılmasını sağlaması ve bu yolla ebeveyn-çocuk görüşmelerini engellemesi de mümkündür. Tüm bu sebeplerle, her ne kadar çocuk teslimi sisteminde ciddi bir iyileştirme sağlanmış olsa da, bu iyileştirmeler görüşmelerin sağlanmasına yönelik mecburi düzenlemeler olarak nitelendirilmenin ötesine geçememektedir. Kişisel ilişki için tesis edilen günlerin süresi ve sınırlılığı; yabancılaştırılan ebeveyne yönelik gerçeğe aykırı suç isnadı yahut karalama ve kötüleme gibi eylemler sebebiyle, ebeveyne yabancılaşma ve yabancılaştırmayı önleme noktasında etkin bir iyileştirmenin yürürlüğe girdiğini söylemek mümkün değildir. Bu sebeple ebeveyne yabancılaştırma olgusunun, velayetin tek tarafa tevdi edilmesiyle ortaya çıkan sonuçları bakımından irdelenmesi ve sorunların tespit edilerek çok yönlü iyileştirmelerin yapılması elzemdir.

Aile çocuk ilişkilerinin bütüncül bakışla incelenmesi ve sorunların ailenin her bireyi açısından değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Önceden aile ve çocuk ilişkilerini inceleyen çalışmalarda daha çok annenin önemi öne çıkarken son zamanlarda baba ile çocuk ilişkisinin önemi ve rolleri üzerine araştırmaların da arttığı görülmektedir.¹⁵ Yapılan araştırmalarda babaların çocukların hayatlarında daha aktif bir katılımının olmasının çocukların eğitim başta olmak üzere gelişim alanlarına olumlu katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Özellikle çocuklarıyla daha fazla zaman geçiren ve eğitim vb. sorumluluk alanlarıyla daha çok ilgilenen babaların çocuklarıyla iletişiminin daha olumlu olduğu belirtilmektedir.¹⁶ Babaların çocuğun eğitimi, bakımı ve hayatı hakkında nüfuzunun ve etkinliğinin geçmişe nazaran daha fazla olduğu günümüz koşulları, çocuğun hayatında daha fazla var olan baba iyi babadır şeklinde bir ilişkilendirmeyi beraberinde

15 Fatma Tezel **Şahin**/Fatma Nilgün **Cevher**, “Türk Toplumunda Aile-Çocuk İlişkilerine Genel Bir Bakış”, (ayk.gov.tr, 2007) < <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/TEZEL-%C5%9EAH%C4%B0N-Fatma-CEVHER-Fatma-Nilg%C3%BCn-T%C3%9CRK-TOPLUMUNDA-A%C4%B0LE-%C3%87OCUK-%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0NE-GENEL-B%C4%B0R-BAKI%C5%9E.pdf>, E.T. 5.12.2013.

16 **Aydın Kılıç**.

getirmiştir.¹⁷ Dolayısıyla hem çocukların sağlıklı gelişimi hem de baba çocuk ilişkisinin olumlu anlamda sürdürülebilmesi için babaların çocukları ile nitelikli vakit geçirmeleri ve çocuklarının hayatlarında daha fazla var olmaları önem arz etmektedir. Babaları ile sağlıklı ilişki kuramayan çocuklarda psikolojik sorunlar; saldırganlık, agresiflik vb. davranış bozuklukları, suça eğilim, eğitim hayatında başarısızlık gibi bireysel ve sosyal hayatında birçok olumsuz neticenin gözlemlendiği söylenebilmektedir.^{18,19} Ayrıca boşanma ve ayrılık sebebiyle çocuğun yaşadığı baba yoksunluğunun ölüm nedeniyle yaşanan baba yoksunluğuna nispetle daha fazla olumsuz etkiye sebebiyet verdiği ifade edilmektedir.²⁰

Bu anlamda baba yoksunluğunun en önemli etkenlerinden biri de çoğunlukla boşanma ve ayrılık süreci ile gündeme gelen ebeveyne yabancılaşma ve yabancılaştırma sendromudur.²¹ Boşanma sonrası ağırlıklı olarak velayetin bir ebeveyne bırakılması ile diğer ebeveyn ile ilişkilerde sürekliliğin ve nitelikli bir etkileşimin çoğunlukla sağlanamadığı görülmektedir. Ayrı yaşama sürecinin doğal bir sonucu olarak ebeveyne yabancılaşmanın bu sürece önemli bir etkisi olmakla birlikte velayet sahibi ebeveyn veya yakınların bilinçli veya bilinçsiz bir tutumla çocuğu diğer ebeveyn den uzaklaştırmasının yani ebeveyne yabancılaştırmanın ciddi bir etkisi bulunmaktadır. Hollanda’da boşanma ve sonrasına ilişkin ebeveyne yabancılaşma olgusunu inceleyen bir çalışmada da velayet sahibi ebeveynin çocuğu diğer ebeveyn den uzaklaştırmaya yönelik kötöleme, karalama, uzaklaştırma vb. faaliyetleri ele alınmış ve ebeveyn ile görüştürmeme biçimindeki davranışlarıyla ebeveyne yabancılaşma sendromuna sebebiyet verdiği ifade edilmiştir.²² Ebeveyne yabancılaşma, çocuğun ebeveynine karşı yabancılaşmasını ifade ederken yabancılaştırma ise çocuğun, bir

17 Mercan/Şahin, s. 3

18 Aydın Kılıç, s. 27.

19 Sefa Bulut, “Boşanmış Babaların Çocuklarıyla İlişkileri ve Buna Etki Eden Faktörler”, Turkish Studies, C. 13, S. 3, 2018, s. 186.

20 Oya Güngörmüş, “Baba Yoksunluğunun Çocuk Gelişimine Etkisi”, Yaşadıkça Eğitim Dergisi, C. 8, S. 13, 1989, s. 13.

21 Fuat Torun, “Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu”, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, C. 3, S. 3, 2011, s. 472.

22 Ed Spruijt/Bianca Eikelenboom/Janneke Harmeling/Robin Stokker/Helga Kormos, “Parental Alienation Syndrome (PAS) in the Netherlands”, The American Journal of Family Therapy, C. 33, S. 4, 2005, s. 303, s. 314.

ebeveyni vasıtasıyla diğer ebeveynine karşı gösterdiği ısrarcı, rasyonel olmayan ve olumsuz duygu ve tutumlarını ifade etmektedir.²³ Her iki olgu da çocuğun ebeveynine karşı olumsuz tavır ve tutumlar içerisinde olmasını, ebeveyninden soğumasını ve uzaklaşmasını ifade eder. Çocuğun diğer ebeveyn hakkında kötülleme ve karalama ile yabancılaştırılması esasen uzun vadede çocuk için de ciddi psikolojik sorunlar oluşturacağından bunun çocuğun duygusal istismarı olduğu ifade edilmektedir.²⁴ Yabancılaştırmaya maruz kalan çocuk hedefteki ebeveynine karşı nefret, aşağılama ve güvensizlik duyguları gibi olumsuz birtakım duygular hissetmenin yanı sıra onunla temastan da kaçınmaktadır.²⁵

Her ne kadar öğretilerde bu olgunun tartışılması gitgide yaygınlaşsa da *babalık* açısından tartışılmasının pek yaygınlık kazanmadığı görülmektedir. Boşanmaların zaten oldukça çekişmeli hale geldiği günümüzde çocukların bu süreçte yanında kaldığı ebeveyninin tarafını tutmaya zorlanması, diğer ebeveynine karşı koz olarak kullanılıp her ikisinin de duygusal anlamda istismar edilmeleri,²⁶ babalar açısından sıcak bir aile ortamının ve çocuklarıyla birlikte aile duygusunu yaşamaktan mahrum olması gibi hususlar sebebiyle ebeveyn yabancılaşması ve yabancılaştırması bağlamında yukarıda bahsi geçen olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da boşanma-velayet kararlarında çocuğun yararını gözetirken annelik ve babalık tatminini dikkate alan gerekçeler hazırlamaktadır.²⁷ Dolayısıyla babaların babalık duygusunu tatmin etmeleri, ebeveyn olarak sağlıklı bir birey ve aile hayatı sürdürebilmeleri önemli bir nokta olup aile bireylerinin zarar görmelerinin önlenmesi için gerekli iyileştirmeler yapılmalıdır.

Günümüzde boşanma davaları ve velayet anlaşmazlıklarının artmasıyla birlikte parçalanmış ailelerin fertleri açısından çeşitli mağduriyetler doğmaktadır. Bu çalışma ise boşanma veya velayet davası ile çocukların

23 Görkem **Yurdakul**, Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu: Çocuklar, Ebeveynler ve Sosyal Hizmet Uzmanları Üzerinden Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, 2022, s. 38.

24 Richard A. **Gardner**, “Parental Alienation Syndrome vs. Parental Alienation: Which Diagnosis Should Evaluators Use in Child-Custody Disputes?”, *The American Journal of Family Therapy*, C. 30, S. 2, 2002, s. 93-99.

25 Amy J. L. **Baker**, “The Long-Term Effects of Parental Alienation on Adult Children: A Qualitative Research Study”, *The American Journal of Family Therapy*, S. 33, 2005, s. 289-290.

26 **Gardner**, s. 95.

27 **Erlüle**, s. 268.

velayetinin anneye hasredilmesinin ardından yaşanan bazı mağduriyetlerin babalar açısından ele alınmasını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, öğretilerde yoğunluklu olarak anne-çocuk mağduriyetlerine dikkat çekilmesine karşılık esasen babaların da bu süreçte mağduriyetler yaşadığına ve hukuk uygulamalarının bu noktada nasıl etki ettiğine dair dikkat çekici bir çalışma ortaya koyulması hedeflenmektedir. Araştırma kapsamında velayetin anneye verilmesinin baba mağduriyetlerine sebebiyet vermesi yönünden hem ilgili hukuki düzenleme ve sürece değinilecek hem de bunun sonucunda babaların yaşadığı psikolojik, sosyokültürel, ekonomik vb. alanlardaki mağduriyetler ele alınacaktır. Bu kapsamda, kişisel ilişki kurma hakkı ve çocuğun üstün menfaati kavramları üzerinden hukuki sürecin ebeveynin yabancılaşması olgusu ile ilişkisi ve bunun bir sonucu olarak baba mağduriyetlerine etkisinin anlaşılması hedeflenmektedir. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı tarafından 08.11.2022 tarihli, 2022/331 no’lu etik kurulu onay kararı ile yürütülmüş görüşmeler sonucu elde edilen verilerin analizi yoluyla yürürlükteki velayet uygulamaları ile ortaya çıkan baba mağduriyet hikayelerinin tespiti ve hukuk uygulamalarının mağduriyetlere etkisi anlaşılmaya çalışılacaktır. Böylece hukuki süreçte ebeveyn ve çocuk bağının, sürecin getirisi olan olumsuz etkilerden korunması için gerekli düzenlemelere ilişkin bu araştırmanın yol gösterici olması hedeflenmektedir. Sonuç olarak babalık kavramının gitgide silikleştiği günümüz aile yapısında sağlıklı bireylerin yetişemeyeceği ve dolayısıyla sağlıklı bir toplumun oluşamayacağı da izahtan varestedir. Dolayısıyla yaşanan sorunların ele alınması ve gerekli hukuki ve sosyal düzenlemelere ışık tutulması oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı da bu sorunları ortaya koymak ve ilgili iyileştirmelere öncü olabilmektir.

I. YÖNTEM

A. Araştırma Modeli ve Soruları

Bu çalışmada, boşanma ve velayet davaları sonucu çocuklarının velayetini kaybeden babaların yaşadığı deneyimler ve karşılaştıkları sorunlar, ebeveyn yabancılaşması bağlamında derinlemesine anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların anlatılarını ve deneyimlerini öne çıkarmayı hedeflemesi sebebiyle çalışma **nitel araştırma yöntemi** çerçevesinde tasarlan-

mıştır. Bu bağlamda çalışma, nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojik desen ile yapılandırılmıştır.²⁸ Fenomenolojik desen, bireylerin belirli bir olguyu (bu çalışmada baba mağduriyetleri ve ebeveyn yabancılaştırması) nasıl deneyimlediklerini, nasıl anlamlandırdıklarını ve bu deneyimlerin onların dünyasında nasıl bir yer tuttuğunu araştırmayı amaçlar. Baba mağduriyetlerinin bireysel düzeydeki yansımalarını ortaya koymak, bu olguyu bireylerin kendi anlatıları üzerinden incelemek ve ortak temaları belirlemek bu desenin tercih edilme nedenidir. Ayrıca, fenomenoloji bireysel anlatıların öznelliğine odaklandığı için, gerek mağdur babaların gerekse alanda görev yapan profesyonellerin bu olguya ilişkin duygu, düşünce ve deneyimleri anlamak açısından en uygun yaklaşım olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın amacı ve yöntemine uygun olarak tasarlanmış şu sorulara cevap aranmaktadır:

i. *Boşanma ve velayet sürecini deneyimleyen babalar, bu olguyu nasıl yaşamaktadır?*

ii. *Hukuki süreçte ve sonrasında ne tür mağduriyetlerle karşı karşıya kalmaktadırlar?*

iii. *Hukuki süreçte alınan kişisel ilişki kararları, babaların çocuklarıyla ilişkilerini ebeveyn yabancılaştırması bağlamında nasıl etkilemektedir?*

iv. *Çocuğun üstün yararı ilkesine dayalı uygulamalar, babaların çocuklarıyla kişisel ilişki kurma hakkını nasıl biçimlendirmektedir?*

v. *Bu süreçte babalar ebeveyn yabancılaştırmasına maruz kalmaktadır ve hukuk sistemi bu konuda nasıl bir rol oynamaktadır?*

B. Araştırmanın Çalışma Grubu

Mağdur babalar ve profesyonellere ulaşabilmek için olgu ve olayların keşfedilmesi ve açıklanmasında yararlı olduğu ifade edilen amaçlı örneklem yöntemlerinden kartopu örnekleme tercih edilmiştir.²⁹ Bu yöntemin kullanılarak iki farklı örneklem grubunun oluşturulduğu bu çalışmada katılımcıların 12'si velayete ilişkin uyuşmazlık doğrultusunda çeşitli mağduriyetler yaşadığını ifade eden babalardan, 5'i ise velayete ilişkin hukuki süreçte görevli olan avukat, hakim ve sosyal çalışma görevlilerinden (sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog) oluşmaktadır. İkinci kısımda yer

28 John W. **Creswell**, Nitel Araştırma Yöntemleri- Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni, Siyasal Kitabevi, Ankara 2016, s. 77-78.

29 Ali **Yıldırım**/Hasan **Şimşek**, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013, s. 136.

alan profesyonel katılımcılar, velayet hususunda görevli mahkeme olan aile mahkemelerinde velayete ilişkin davalarda görev alan kişilerdir (Tablo 1).

Katılımcı	Yaş	Statü	Katılımcı	Yaş	Statü
K1	41	Baba	K10	45	Baba
K2	45	Baba	K11	41	Baba
K3	51	Baba	K12	47	Baba
K4	36	Baba	K13	46	Dernek Başkanı
K5	37	Baba	K14	34	Avukat
K6	42	Baba	K15	50	Hakim
K7	43	Baba	K16	31	Sosyal Çalışmacı
K8	34	Baba	K17	32	Avukat
K9	29	Baba			

C. Veri Toplama ve Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlama sürecinde ebeveyn yabancılaşması, kişisel ilişki hakkı, çocuğun üstün yararı gibi temel kavramlar temel alınmış; soruların açık uçlu ve derinlemesine yanıt alınabilecek nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Araştırmacıların çocuk refahı, aile hukuku ve nitel araştırma yöntemleri konularında uzmanlık ve akademik birikimlerinin bulunması, görüşme formunun hazırlanma sürecinde disiplinlerarası bir işbirliği zemini oluşturmuştur. Araştırma ekibi, hem teorik literatüre hem de uygulama pratiğine hâkimiyetleri sayesinde, çalışmanın hedeflediği derinlikte ve açıklıkta soruların oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Soruların ön test niteliğinde değerlendirilmesi amacıyla ilgili alanlarda görev yapan iki farklı akademisyenin görüşüne de başvurulmuş, gelen geri bildirimler doğrultusunda soruların içeriksel ve kavramsal netliği güçlendirilmiştir. Bu süreç, veri toplama aracının geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmaya yönelik olarak titizlikle yürütülmüştür.

Verilerin güvenilir ve doğru şekilde elde edilebilmesi için iki farklı örneklem grubuna sondaj soruları hariç olmak üzere 10 soruluk iki farklı yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Katılımcı babalarla yapılan mülakatlar online gerçekleştirilirken, profesyonellerle yapılan mülakatlar yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde elde edilen veriler ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. 17 kişiyle yapılan görüşmeler toplam 660 dakika sürmüş olup ortalama 38.8 dakikalık mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Görüşme verisinin yazıya geçirilmesi, düzenlenmesi ve anlamlı verilerin saptanarak kodlanması sonucunda taslak temaların oluşturulması birbirinden bağımsız 2 araştırmacı tarafından eş zamanlı olarak

yürütülmüştür. Araştırmanın bu aşamasında verilerin betimlenmesi yoluyla analizler yapılmıştır. Betimsel analiz yaklaşımının kavramsal çerçeveye göre verilerin tematik olarak düzenlemesine, verilerin seçilmesi ve anlamlı bir biçimde bir araya getirilmesine ve bulguların tanımlanması ve yorumlamasına kolaylık sağlaması bu yaklaşımın tercih edilmesinde önemli rol oynamıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 256). Dolayısıyla bu araştırmada elde edilen veriler 3 ana tema altında 9 alt tema ve 21 açımlayıcı tema olmak üzere toplam 33 başlık altında analiz edilerek bir araya getirilmiştir.

D. Güvenilirlik ve Geçerlik

Bu araştırmada elde edilen bulguların inandırıcılığını ve iç geçerliğini artırmak amacıyla çeşitli stratejiler benimsenmiştir. Öncelikle, veri toplama sürecinde kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun geliştirilmesinde araştırmacıların alan uzmanlıkları ve deneyimleri belirleyici olmuştur. Araştırmacılardan ikisi, sosyal hizmet alanında akademisyen olup teorik bilgi birikimlerinin yanı sıra uygulamalı aile çalışmaları alanında çeşitli saha projelerinde görev almıştır. Diğer araştırmacı ise hukukçu kimliğinin yanında aile hukuku alanında lisansüstü eğitimine devam etmektedir. Bu disiplinlerarası uzmanlık birikimiyle hazırlanan görüşme formu, ardından alan uzmanlarının görüşüne sunularak ön değerlendirmeye tabi tutulmuş, olası yönlendirici ve önyargılı ifadelerden arındırılması sağlanmıştır. Böylece formun hem içerik geçerliliği hem de sahadaki uygulanabilirliği güvence altına alınmıştır.

Araştırmacı önyargılarını ve yönelimlerini en aza indirmek amacıyla, veri analiz sürecinde refleksivite ilkesi gözetilmiştir. Araştırmacılar, kendi değer ve varsayımlarının analiz sürecine yansımaması için kodlama sürecinde birbirinden bağımsız ön analizler gerçekleştirmiş ve elde edilen temalar karşılaştırmalı biçimde tartışılarak uzlaşıya varılmıştır. Bu yaklaşım, araştırmacı yanlılığını azaltmış ve yorumların çoğul bir bakış açısıyla şekillenmesini sağlamıştır. Ayrıca araştırmada, veri kaynaklarının çeşitliliği (babalar ve profesyoneller) ile doğrudan alıntılarla bulguların desteklenmesi, elde edilen bilgilerin güvenilirliğini artıran diğer unsurlar olmuştur. Bu yöntem, hem bulguların veriye dayalı olduğunu göstermekte hem de farklı araştırmacıların kendi değerlendirmesini yapmasına imkân tanımaktadır.

E. Etik Uygunluk

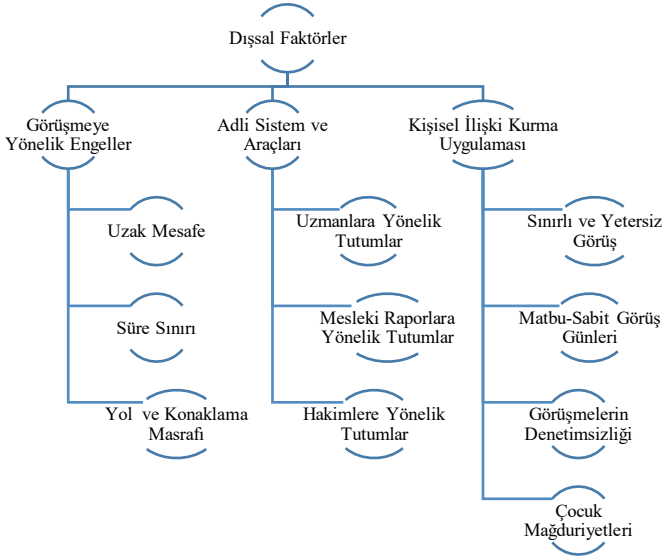
“Velayete ilişkin uyuşmazlıkların baba mağduriyetleriyle ilişkisi” başlıklı araştırma İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı tarafından 08.11.2022 tarihli, 2022/331 no’lu etik kurulu onay kararı ile yürütülmüştür.

II. BULGULAR

A. Babaya Yabancılaştırmanın Dışsal Faktörleri

Ebeveyne yabancılaşma hem yabancılaşma hem de yabancılaştırma olarak iki türde de cereyan edebilir. Bunların etki ve neticeleri de birbirinden farklılık arz edebilmektedir. Yabancılaştırmada, bir ebeveynin başvurduğu bilinçli veya bilinçsiz çeşitli yöntemlerle çocuğu diğer ebeveyne karşı yabancılaştırması söz konusudur. Yabancılaşmada ise birtakım dış faktörlerin çocuğun ebeveynine karşı yabancılaşmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. Bu kavramlar birbirinden tamamen bağımsız olmamakla birlikte etkenler bağlamında farklılık arz etmektedir.

Yabancılaşma bağlamında, bilhassa hukuki süreç ve sonrasında, velayetin bir tarafa tevdi edilmesiyle birlikte bu etkenlerin ortaya çıktığı söylenebilir. Baba ile çocuğun görüşmesi noktasında yoğunlaşan bu etkenlerin hem mahkemeler aracılığıyla karar sürecindeki bazı işlemlerin hem de karar sonucunda baba ile çocuk arasında tesis edilen görüşmelerin barındırdığı sorunlarla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre velayet hususunda mahkemelerin uygulama ve tavırlarının etkisinin yanı sıra kişisel görüşmelerin süresel sınırlılık, uzak mesafe ve masraf gibi hususiyetlerinin ebeveyne yabancılaşma noktasında dış etkenler olarak değerlendirilebileceği tespit edilmiştir.

1. Görüşmeye Yönelik Engeller

Velayetin bir tarafa bırakılması ile mahkemece diğer ebeveyn ile çocuk arasında kişisel ilişki tesis edilmesi gündeme gelir. Bu ilişkinin tesisi ile kişisel görüş günleri tayin edilir ve ardından o gün ve saatte ebeveyn ile çocuk görüşme imkânı elde eder. Hukuk bu hakkı tanımakla birlikte bu hakkın yerine getirilmesinde aktif rol almamaktadır. Uygulamada ebeveyn, velayet kendisine bırakılan diğer ebeveyn ile iletişime geçip çocuğunu almaya gitmektedir. Bu noktada yabancılaşmanın dışsal faktörlerinden biri olarak görüşmeye gelen ebeveynin, çocuğunu görmek için hem kısıtlı bir süreye sahip olması hem de uzak mesafede bulunması ve görüşmek için belli masraflara katlanmak durumunda kalması gündeme gelmektedir.

Katılımcıların bir kısmı, çocuğunun velayet sahibi ile başka bir ilde yaşamasının, çocuğu ile görüşmelerinde doğal bir engel teşkil ettiğini ifade etmiştir. Aynı şehirde yaşayanlar için dahi belli bir zaman ve ekonomik güç gerektiren görüşmelerin başka ve özellikle uzak şehirlerde bulunanlar için görüşmeleri sınırlandığı görülmüştür. Bu meyanda babaların çocuklarını görmek için uçak, tren, şahsi otomobil vs. vasıtalarla uzun bir mesafeyi katetmesi gerektiği ve bunun da görüşmelerin sıklığını olumsuz anlamda etkilediği müşahade edilmiştir. Özellikle uygulamada ağırlıklı olarak iki haftada bir görüş gününün sağlandığı göz önünde bulundurulduğunda babaların çocuklarını görmek için iki hafta sonunu hem gidiş

hem de dönüş vakitlerini ve masraflarını hesap ederek değerlendirmesi gerektiği görülmüştür. Babalar uzak mesafelerin hem plan hem zaman anlamında kendilerini zorladığını ve görüşmemeye kadar etki edebildiğini ifade etmişlerdir. Ebeveyn ile çocuğun güvenli bağlanması veya bunun devamı için belki de en önemli etken olan bu görüşmelerin uzak mesafeler sebebiyle gerçekleştirilememesi yabancılaşmanın dışsal bir faktörü olarak değerlendirilebilmektedir.

“Bir de anneleri çocuklarla beraber başka ilde yaşıyor. Ben başka bir ilden gidiyorum. Yani arada yaklaşık 100 km var. Düzenli şekilde gidiyorum zaten. Kişisel ilişkinin kurulduğu her hafta da görüşmek isterim. ... Ben 100 km ileriye cumartesi sabah varıyorum çocuğu Nevşehir’den teslim alıyorum. Ben Kayseri’ye götürüyorum, pazar geri götürüyorum sonra geri geliyorum. Kendim boş geliyorum. Düşünün yani dört kez gidip gelmiş oluyorum.” (K2)

Kişisel görüşmeye engel teşkil eden bir başka faktör olarak kişisel ilişkinin sınırlı sürelerle tesis edilmesi zikredilmektedir. Katılımcılar uygulamada ayın iki hafta sonu şeklinde klasik bir yaklaşımla her ebeveyne aynı görüş süresinin tanınmasının hakkaniyetli olmadığını belirtmişlerdir. Bazı babaların nispeten serbest çalıştığı, bazı çocukların okula gitmediği halde dahi görüşmelerin matbu ve kalıpsal biçimde aynı sürelerle sınırlandırılmasını eleştirmektedirler. Ayrıca sürelerin oldukça kısa olması sebebiyle bir baba ile çocuk arasında sağlıklı bir ilişki ve bağ kurmanın önünde engel teşkil ettiği sonucu çıkarılmıştır. Özellikle yabancılaştırmaya maruz kalan çocuklar bakımından bu sürelerin oldukça sınırlı olmasının başlı başına bir yabancılaşma etkeni haline gelebildiği de söylenebilmektedir.

“Biz çocuk bizden uzaklaşacak zaten kendi güdümlerine alırlar diye yani İstanbul’dan Malatya’ya iki buçuk senedir gidip geliyordum. Şu an ben Aydın’a görev icabı geldim de yeni başladım işte buradaki görevim iki iki buçuk aydır sürüyor. Ondan önce annemle iki haftada bir gidebilirsek ayda bir bazen. Yani çocukla bağımızı koparmayalım diye gidiyoruz. ... İşte bu uzaklık olayının mesela nasıl dikkate alınmıyor olduğu konusunu hala çözümlemiş değilim. Yani arka mahalledeki çocuğa da aynı gün görüş veriliyor, aynı saat görüş veriliyor. Bin kilometre ileridekine de bu nasıl bir mantıktır yani?” (K1)

Yasal görüş günlerinde görüşmeye engel teşkil edebilen yüksek yol ve konaklama masrafları yabancılaşmaya sebep olabilecek bir başka faktör olarak zikredilebilir. Özellikle uzak şehirlerde yaşayan baba ve çocuğun ayın belli günlerinde bir araya gelebilmeleri için babanın belli bir maddi güce sahip olması gerektiği görülmüştür. Katılımcılar arasında çocuklarından uzak şehirlerde ikamet eden babaların, çocuklarıyla görüşebilmek

için asgari ücreti aşan ve hatta ikiye katlayan yol ve konaklama masraflarına katlandığı görülmüştür. Ekonomik anlamda bunu karşılayamayan babaların, hukuken görüşme hakkına sahip olsalar dahi sırf bu sebeple çocuklarıyla bir araya gelemediği söylenebilir. Ki bu da yol-konaklama masraflarına, görüşmelerin önünde bir engel olarak yabancılaşmaya etki eden bir faktör niteliği kazandırmaktadır.

“Her zaman çocuğu görmek için uçağa biniyorum, geliyorum. 30 defa uçağa binip gelip gitmişim. Burada mesela bir koleksiyon hazırlıyorum. 5-10 bin lira alıyorum. Birazını avukata veriyorum, birazını işte yola veriyorum, birazını bilmem ne yapıyorum, birazını geçim sağlamaya çalışıyorum. Samsun’a geri dönüyorum. Normalde mahkemenin buna bana yardımcı olması lazım.” (K10)

“Şimdi benim buradan Kayseri’ye tek başıma gitmem beş altı milyara mal oldu. Arabayı kiraladım, uçakla gittim. Şu bu. Şimdi ben on beş günde bir gitsem tek başıma on bin TL yakın para. Orada çocuğuma da harcadım, yedirdim, içtim, helal olsun. O kısmında değilim. Bakın ayda on bin TL ben para veriyorum.” (K5)

2. Adli Sistem ve Araçları

Mahkemelerin velayete ilişkin uygulamalarının ve kararlarının ebeveyn yabancılaşma ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Özellikle mahkeme bünyesinde gerçekleştirilen görüşmeler, raporlar ve bu doğrultuda verilen kararlar, velayeti ve çocukla kişisel ilişkiyi tesis etmede ana etkenlerdendir. Dolayısıyla bunların muhtemel sorunları önleyecek tedbir ve tutum içerisinde olmaları ve detaylı ve isabetli bir işlevsellik kazanmaları beklenmektedir. Özellikle ebeveyn ve çocuk ilişkisindeki kayıpların telafisinin güç olduğu düşünüldüğünde, tabiri caizse hatasız bir uygulamanın gerekliliği elzemdir. Ancak hem mahkemeler hem uzmanlar hakkında ebeveyn yabancılaşmadaki aktif rolleri bakımından bazı eleştiriler mevcuttur.

a. Uzmanlara Yönelik Tutumlar

Psikolog, pedagog, sosyal çalışmacılardan müteşekkil uzmanların velayet uyuşmazlıklarında birincil etkileri olduğu söylenebilir. Hazırladıkları raporlar kararlara esas teşkil ettiğinden gerekli ve yeterli donanımına sahip olmaları önem arz etmektedir. Ancak katılımcılar uzmanların bu anlamda yeterli olamadığını veya özensiz davranabildiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda uzmanların yönlendirme ve denetimlerinde eksiklikler olduğu görülmüştür.

“Kendi tespitim yani. Ben mahkeme hakimlerinin görevlendirdiği özellikle velayetle ilgili görevlendirdiği bilirkişilerin makbul standart mesela bir formatı olmadığını gördüm. Şimdi adli destek ve mağdur hizmetlerin müdürlükleri kuruldu ama şimdi buradaki personel ilk önce kendi yönetmeliğini okumamış mesela. Adam bilirkişi, bilirkişi kanununu bilmiyor. Anlatabiliyor muyum? Yani kendi görevi ve sınırlarını bilmiyorlar.” (K6)

Yine uzmanlar özelinde niceliksel eksiklikler olabildiği görülmüştür. Yetkili mahkemeyi barındıran her adliyede velayete ilişkin uyuşmazlıkların görülmesi imkanına karşın her yerde uzmana erişimin mümkün olmadığı tespit edilmiştir. Ki bu da uzman görüşüne başvurulmadan verilen velayete ilişkin kararların sağlıklı olamayacağını dolayısıyla baba ile çocuk arasındaki iletişim ve bağ konusunda muhtemel sorunlara sebebiyet verilebileceğini ortaya koymaktadır.

“İlk olarak sosyal çalışmacı uzmanların her bölgede olmaması çocuğun dinlenmesi noktasında bir problem teşkil ediyor. Örneğin Erzurum’un İspir ilçesinde uzman olmadığına çocuğun dinlenmesi olması istenen sağlıklı seviyede olmayabiliyor ve dolayısıyla burada esasen çocuğun üstün menfaati ilkesine bir noktada halel getirdiği söylenebilir.” (K15)

Pedagogların çocuklarla görüşmeler gerçekleştirmeleri ve bu doğrultuda yönlendirmeleri ve raporları velayete ilişkin uyuşmazlıklarda oldukça önemli bir yere sahiptir. Uygulamada pedagoglar her ne kadar çocuklarla baş başa görüşseler ve her somut olay için ayrıca rapor yazmış olsalar da bunların niteliksel boyutunun eksik olduğu düşünülmektedir. Çocuğun anne şefkatine muhtaç olduğunu belirtmekle yetinip matbu bir formda nitelendirme yapmaları katılımcılar tarafından eleştirilmiştir.

“Yani hepsini genellemek yanlış olur mutlaka. Benim çocuğumun hayatını bu noktaya getiren ve mahkeme süreçlerimize dahil olan pedagoglara bırakın çocuğumun hayatı hakkında karar vermeyi, evdeki Japon balığını bile emanet etmem. Yani göle atın gölde yaşayacak hayvan ama ben o balığı o pedagoga emanet etmem. Böyle bir heyet raporu versen kalkıp pedagoga bununla ilgili bir karar vermesinler. Ve matbu bir evrakı velayet anneye verilmesi uygundur, babayla kişisel ilişki kurulsun diye hazır bir evrakın altına imza atıp herkese aynı raporu düzenleyen bir kişiden bahsediyoruz.” (K3)

“Yani hanımefendi herkes gününü kurtarmanın derdinde. Aman ya şimdi onlara da hak veriyorum. Niye biliyor musunuz? Bakın bu kadar empati yapıyorum. O kadar çok vaka var ki artık şeye alışmışlar. Beyinleri otomatikçe bağlamış. Sağlıklı yazamıyorlar. Hani ya onu da yaz gelsin.

Çocuk anneye muhtaç geç gitsin. Ya bir dakika ya bir durun ya siz pedagogsunuz ya. Türkiye’de zaten pedagog diye bir kavram yok da siz psikologsunuz, siz sosyal çalışmacısınız. Sizin yazacağınız raporlar çok önemli.” (K5)

Pedagogların objektif bir tutumda olmaları beklense de velayetin duygusal boyutu sebebiyle bilhassa babalara karşı negatif bir tutumda olabildikleri, taraflı yaklaşım sergiledikleri gözlemlenmiştir.

“Biz icra ile hani zorla, memurla gittiğimiz için ilk gittiğimiz zamanlarda kavga çıkardılar. Niye geliyorsunuz gibi. Orada pedagogu da ayarlamışlar ve ona da yalan yanlış bir şeyler anlatmışlar. Pedagog bile bizle kavga ediyordu. Yani bak tutanak tutarım gelemesin bir daha çocuğunu göremezsin diye tehditvari konuşmalar yaşadık.” (K1)

b. Mesleki Raporlara Yönelik Tutumlar

Mahkeme sürecinde raporların ve uzman görüşlerinin kararlara esas alınması yönüyle büyük öneme sahip oldukları söylenebilir. Bu raporların muhtevası ise her dosya bağlamında farklılık arz edebilmektedir. Uygulamada hâkimin her zaman çocuklarla bire bir görüşmediği ve çoğunlukla bu mesleki raporlara istinat ederek karar verdikleri düşünüldüğünde raporların niteliğinin ne kadar önem arz ettiği anlaşılabilecektir. Katılımcılar bu raporların niteliklerinde eksiklikler olduğunu, çocuğun üstün menfaatini ölçmeye elverişli olmadığını ve durum tespitinde yanlış yönlendirmelere sebebiyet verdiğini belirtmişlerdir. Bu da kararların hatalı olmasına yol açmaktadır.

“Sosyal inceleme, çocuk izlem merkezi vb. raporlarda nitelik anlamında eksiklikler olduğunu söyleyebilirim. Çocuğun üstün menfaatine uygun biçimde sahada gözlemlerle yapılması gerektiği halde buna riayet edilmediği noktalar olabiliyor. Mesela çocuk babaanne ile mi kalıyor evde yatalak bir hala mı var, gidip yerinde görmeleri onlara sorular yöneltmeleri gerekiyor. Ama bunun yapılmadığına şahit oluyoruz maalesef. Bu da doğru karar vermenin önünde bir engel oluyor diyebiliriz.” (K15)

“Sosyal çalışmacı gidiyor. Anneanneyi dinliyor. Dedeyi dinliyor. Evde bulunan teyzeyi dinliyor. Evde bulunan dayıyı dinliyor. Anneyi dinliyor. Oğlanı gözlemliyor. Oğlanın, işte bakın ne kadar vahim durumda olduğumuzun göstergesi. Hukuk ne yapsın tabiri caizse. Oradaki sosyal araştırmacı diyor ki ebeveyne yabancılaşma sendromundan bahsedilemez. Çocuk babasından sempatiyle bahsediyor. İşte babasının aldığı oyuncakları hatırlatıyor. Empati yapabilir düzeyde. Babasına karşı işte sempatiyle bakıyor. İşte bakın çok ağır konuşacağım yani bu tamamen bir vicdansızlık. Neden diyecek olursanız kimse beni aramadı. Yani sosyal araştırmacı beni

aramadı. Benimle çocuğumun görüntülü konuşmasına şahit olmadı. Çocuğun mimikleri yok. Üç yaşındaki bir çocuk sempati, empati bilmez. Bu yaştaki çocuk oyun çocuğudur. Oyunla kendini ifade eder.” (K5)

Sosyal çalışmacılar yönünden bu uygulamanın eksik olduğu bizzat sahada olan katılımcılar tarafından da eleştirilmiştir. Dosya yoğunluğu, mahkemece tayin edilen sürenin ve çalışma şeklinin sınırlılığı vb. sebeplerle sosyal çalışmacıların gerekli özeni gösteremediği görülmüştür. Her somut olay özelinde hem anne baba ile hem çocuk ile düzenli görüşmelerin yapılması, çocuğun kendi ortamında gözlemlenmesi vb. aktif incelemeler ile sağlıklı bir raporun ortaya çıkabileceği bu noktada bir tavsiye olarak belirtilmiştir.

“Bir kez görüşmeyle yeterli olduğunu düşünmüyorum ben tabii ki. Hani belli aralıklarla gelseler işte babayla mesela çocuğun ilişkisi kötü. Gelsin biz görüşelim. Bir ay sonra tekrar gelsin ilişkilerinde bir gelişme var mı yok mu gözlem yapma seçeneğimiz olmuyor. Sadece tek görüşmeyle bir karar veriyoruz. Bunun tabii ki yetersiz olduğunu düşünüyorum. Hani belli bir sürece yayılmasının gerektiğini de düşünüyorum. Ama tabii ki şartlar buna el vermiyor. Ya da mesela her dosyada ev incelemesine gitmiyoruz. Hâkim isterse ev incelemelerine gidiyoruz. Bu konuda da hani yetersiz olduğunu düşünüyorum. Yani her incelemede ev incelemesine gidilmesi gerekiyor bence. Ya da işte öğretmenleriyle görüşebiliriz. Bu çok nadir yaptığımız bir şey. Yani bizden hâkim ne isterse biz o doğrultuda hareket ettiğimiz için bazı olması gereken şeyleri yapmıyoruz. Ya da iş yoğunluğundan dolayı yapamayanlar var. Yani bu konuda yetersizlikler var tabii ki.” (K16)

c. Hakimlere Yönelik Tutumlar

Velayet ve kişisel ilişki kararını veren hakimlerin baba çocuk ilişkisinde baş aktörlerden biri olduğu aşikardır. Dolayısıyla hakimlerden objektif tutum sergilemeleri, hukuku doğru yorumlamaları ve uygulamaları, somut olay özelinde ayrı ayrı ve hakkaniyetli değerlendirmeler yapmaları beklenmektedir. Bu noktada velayet sahibi ebeveynlerin yabancılaştırmaya yönelik tutumlarının da birinci elden engellenmesi esasen hakimlerin elindedir. Katılımcılar kişisel ilişkiyi engelleyen velayet sahibi annelerin hakimler tarafından gerekli ve yeterli biçimde uyarılmadığını ve bunun da dolaylı olarak yabancılaştırmayı sağladığını ifade etmişlerdir.

“Yani işte bu icraya zorlamak. Çocuk görüşünde işte kavga çıkarılması. Bunlar velayeti değiştirse veya karşı taraf bundan ceza alsın. Bu süreçler emin olun yaşanmaz. Evet. Çok basit şekilde çözülebilir. Nasıl mesela 4 sene sonra ilk defa işte uyarı verdiler. Ya bunu 3 sene önce 4 sene

önce vermek zor muydu bu uyarıyı? Yani bir lafına bakıyor ya. Bende belge, belgem var zaten. Hani icrayla gitmişim görememişim. E tamam de uyarısını ver. Ama vermiyorlar. Yani bunu da kadına pozitif ayrımcılık olarak yapıyorlar sözde. Kadına koruma da vermiş olarak. Bu süreçler işte kadına şiddeti de arttıran bir şey.” (K4)

Babaların çocuklarının yabancılaştırılmasına karşın çaba sarfetmelerinin hakimlerin tutumlarına etki ettiği; haklarının bilincinde olarak ısrarla mahkemeye durumlarını bildirmelerinin de hakimlerin kararlarına etki edebildiği gözlemlenmiştir.

“En başta mağduriyet üzerinden, ya işte babasıyım çocuğumu göremiyorum iken şimdiki tavrım, mahkeme bana çocuğumu göstermiyor. Yani mahkeme benim hakkımı yiyor. Gereken tedbirleri almıyor, kanunu uygulamıyor. Şeklinde bir söylem değişikliğine gittikten sonra da artık tesadüf mü dersiniz, bu söylemin farkındalığının mahkeme üzerine etkisi mi? Mesela bu çabadan sonra mesela hâkim uyarı verdi. Karşı tarafa. Veya eğer işte bir sonraki celseye kadar çocuk görüşünde sorunlar düzelmezse velayetin babaya vereceğini dair ihtar edildi ve karşı tarafa pat diye haftasında göstermeye başladı çocuğu.” (K4)

3. Kişisel İlişki Kurma Uygulamaları

Ebeveyne Yabancılaştırmanın en büyük dış faktörlerinden birinin ebeveyn ile çocuğun hiç veya yeterli iletişim kuramaması olduğu bilinmektedir. Velayet uyuşmazlıklarında karar verilen kişisel ilişki tesisi ise bu noktada büyük önem arz etmektedir. Özellikle ülkemizde velayetin ağırlıklı olarak anneye verildiği göz önünde bulundurulduğunda babalar ile çocuklar arasındaki ilişkinin devam edebilmesi için kişisel ilişki kararlarının önemi daha iyi anlaşılabilir. Bu ilişkinin tesisinin yeterli ve sağlıklı biçimde sağlanmadığı hallerde ebeveyne yabancılaştırma kaçınılmaz hale gelebilmektedir.

a. Görüş Günlerinin Sınırlı ve Yetersiz Olması

Birçok disiplinde eleştirilen bir husus olan ve genellikle sınırlı sürelerden oluşan kişisel ilişki tesisi ebeveyne yabancılaştırma konusunda da bir etken olarak gündeme gelmektedir. Kişisel görüş günleri kapsamında tanınan, bir arkadaşlık için dahi yeterli olamayacak bir sürede ebeveyn-çocuk ilişkisinin kurulamayacağı ifade edilmektedir. Genellikle ayın iki hafta sonu birer gün şeklinde devam eden görüşmelerin toplamının bir ayda 24 saati bulmadığını belirten katılımcılar, çocuk velayet sahibi ebe-

veyan tarafından yabancılaştırmaya maruz kalmasa dahi bu denli kısa süreler içerisinde baba-çocuk ilişkisinin kurulmasının mümkün olmadığını ifade etmişlerdir.

“Yani ayda iki defa, üç saat yani ayda altı saatlik bir ilişki... Hani eski eşim kötülük yapmasa, çocuğunu kullanmasa... Hani farz edelim ki mahkeme kararına uyuyor. Yine yetersiz yani yine çok zor, mümkün olmayacak bir ilişki hali hazırda. Bir de karşı tarafın istismar ve suistimaliyle gerçekleşemiyor. Yani buna bir ilişki denemez. Hani ilişkinin sözlük anlamını karşılamıyor bu.” (K4)

Katılımcılardan bazıları bu sınırlı sürenin sağlıklı bir baba çocuk ilişkisini kurmaya elverişli olmadığından bahisle kendilerini çocuklarının babası değil de *oyun arkadaşı* ve hayatlarında bir *misafir* olarak nitelendirmişler.

“Tabi yine bir noktada şu an görüşebildiğimiz saat belli, sınırlı. Yine tabii ki yabancılaşma çekiyoruz, çocuk beni oyun arkadaşı gibi görüyor. Oyuncak alacağız, beraber 1-2 saat vakit geçireceğiz gibi bir algısı var. Babadan anladığı şey bu.” (K1)

“Bir kere on beş günde bir baba veya anne olsun hiç fark etmez ama anneler daha şanslı olduğu için baba açısından cevap vereceğim. On beş günde bir hiçbir ebeveyn çocukla bağ kuramaz. Kuruyorum diyen yalan söyler. Bakın açık net konuşuyorum. Yani misafir oluyorsunuz. Siz onun oyun arkadaşı oluyorsunuz. Dolayısıyla on beş günde bir tamamen anlamsız ve bilimsellikten uzak bir süreç. ... On beş günde bir görüşme çocukta duygu karmaşasına yol açıyor. Babam geliyor, babam benimle çok güzel oynuyor ama sonra babam gidiyor. Tamam gitti. Babam yine gelecek. Ne zaman gelecek?” (K5)

Katılımcıların, çocuklarının velayet sahibi ebeveyn tarafından yabancılaştırmaya maruz kaldığı hallerde kişisel ilişki günlerinin yetersiz oluşunu ek bir yabancılaşma unsuru olarak değerlendirdikleri gözlemlenmiştir. Kişisel ilişki tesisinin dayandığı esasın velayet kendisine bırakılmayan ebeveyn ile aile birliği içerisindeymiş gibi bir ilişkinin devam etmesi göz önünde bulundurulduğunda sürelerin bu amaca matuf olmanın önünde büyük bir engel olduğu görülmüştür. Katılımcılar bu durumu *çocuğun devlet eliyle babadan koparılması* olarak değerlendirmiştir.

“Ben orta son sınıftayken babam Güneydoğu’da görevi yapıyordu ve bir buçuk ayda falan bir geliyordu adam. Ve çok geliyordu bir asker olarak. Ben bir gün evde yalnızım kapı çaldı açtım karşımda bir adam ben bu adamı tanıyorum ama dedim anlatabiliyor muyum? Ve bu boşanmanın etkilerine maruz kalmayan bir çocuk olarak hissettim ben bunu. Ama benim çocuğum bir boşanan anne babanın çocuğu. Ve ben o çocuğa 15 gündür

bir elim kanda bile olsa gitmezsem ve ona o sevgimi vermezsem benim çocuğum benden kopar. Net yani bu. Devlet eliyle kopartılmış olur.” (K6)

Kişisel ilişki yasalarca tanınan bir süre olup velayet sahibi annenin inisiyatifıyla daha fazla görüşme imkânı bulunabileceği ifade ediliyorsa da bunun toplum tabanında sağlam bir karşılık bulduğu söylenememektedir. Katılımcılar inisiyatif kullananların azınlıkta olduğunu, genellikle kişisel ilişki günlerinde görüşülebildiğini ve hatta bazen görüşülemediğini ifade ederek sürelerin sınırlı oluşunu *korkunç bir durum* olarak tanımlamıştır.

“Ben on senedir avukatlık yapıyorum ama düşündüğüm zaman boşanma çok gerekli ise olmalı evet ama annenin ya da babanın çocuğu ayda iki kere görebilmesi çok korkunç bir şey. Bu görüşmeler sonuçta hukuki bir zemine bağlanıyor, tabi ki bu konuda çok modern olan işte bu durumu taşıyabilen insanlar, güzel göğüsleyebilenler istediği zaman çocuğu gösterir. Ama çoğunlukla bu böyle olmuyor. En korkuncu bana şu geliyor; annen ya da baban seni sadece ayda iki kere görebiliyor, bir anda sana en yabancı insan oluyor. Yani okul sırandaki arkadaşın seni her gün görebilirken öğretmenin haftanın beş günü görebilirken baban ya da annen seni sadece ayda iki kere görebiliyor.” (K14)

b. Görüşmelerin Matbu- Sabit oluşu

Kişisel ilişki tesisi ile yabancılaşma etkisi incelendiğinde en önemli noktalardan biri de uygulamada kişisel ilişki tesisinin matbu bir format üzerinden kuruluyor olmasıdır. Hakimlerin genellikle ayda iki hafta sonu birer gün belli saatlerde çocuklarla ilişki tesis ettiği bilinmektedir. Ancak her anne babanın ve her çocuğun yaşam tarzının ve koşullarının farklı olduğu düşünüldüğünde böyle bir sabit sürenin somut olay adaletine uygun olmadığı görülmektedir. Ayrıca çocuğuyla daha fazla vakit geçirebilecek ve belki sağlıklı bir ilişki kurabilecek sağlıklı bir baba profili olmasına rağmen yine de matbu bir biçimde belli bir sürenin tanınmasının eleştirildiği görülmektedir. Bu noktada her somut olay, her baba ve çocuk özelinde ayrıca detaylı bir inceleme yapılmak suretiyle daha hakkaniyetli kişisel ilişki veya velayet kararlarının verilebileceği bir tavsiye olarak değerlendirilebilir.

“Mesela şimdi ben çocuğumu görmek için psikologlardan rapor almak durumundayım. Ha benim işlediğim bir suç var mı? Yok. Affedersiniz çok özür diliyorum. Müptezel, uyuşturucu bağımlısı, alkol bağımlısı, şiddet yanlısı, insanlıktan uzak bir babayla aynı muameleyi görüyorum. Copy paste kararlar. Bakan cidden söylüyorum yani kötüyle iyi olan aynı muameleyi görüyor.” (K5)

c. Görüşmelerin Denetimsizliği

Kişisel ilişkinin hukuken tesis edilmiş olması ile yetinilmesi ve herhangi bir denetime tabi olmaması da eleştirilen bir husustur. 24.11.2021 tarihli 7343 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler kapsamında çocuk görüşme merkezleri aracılığıyla görüşmeler eskiye nispeten daha sağlıklı biçimde gerçekleştirilebilmektedir. Ancak bu düzenleme öncesinde, kişisel ilişki kararı mahkemece hüküm altına alınsa da uygulanması noktası ebeveynlere bırakılmış durumdaydı. Uygulamada velayet sahibi anne, çocuğu kişisel görüş günlerinde göstermediği takdirde baba *icra yoluyla çocuk teslimine* başvurmak suretiyle çocuğunu görebilmekteydi. Esasen çocuk görüşme merkezlerinin yürürlüğe girmesi ile icra yoluyla çocuk teslimi ortadan kalkmıştır. Her ne kadar velayet sahibi olmayan ebeveyn ile çocuğun görüşmeleri noktasında önemli bir iyileştirme olsa da çocuk görüşme merkezleri aracılığıyla görüşmelerin sağlanması beklenen ve hedeflenen verimi sağlama noktasında gelişime muhtaçtır. Zira görüşme sağlanması, tek başına, ebeveyne yabancılaşma veya yabancılaştırmayı önlemeye muktedir bir uygulama olarak nitelendirilemez. Çocuğun, diğer ebeveyn hakkında arka planda maruz kaldığı yabancılaştırma enstrümanlarını bertaraf etmek için, başta ebeveynlerin psikolojik destek ve takibatının yapılması olmak üzere çok yönlü ve etkin bir mekanizmanın oluşturulması gerekmektedir.

Düzenleme öncesinde, velayete ilişkin uyuşmazlıkların mahkemelerde görüldüğü süreçte hakimlerin, çocuğu göstermeyen ebeveyn hakkında genellikle bir ikazda bulunmadığı, istisnai olarak bazı hakimlerin inisiyatif kullanarak çocuğu göstermeyen ebeveyne uyarıda bulunduğu gözlemlenmiştir. Hakimlerin kanaat kullanabileceği düşünüldüğünde böyle bir uyarının çocuğu göstermeyerek yabancılaştırmaya sebep olan ebeveynin bu fiillerini kısmen de olsa engelleyebileceği anlaşılmaktadır. Çocuk teslimine ilişkin yapılan değişiklikler sonrasında çocukla görüşme hususunda muhalefet eden ebeveyn hakkında şikayet üzerine yargılama yapılmakta ve disiplin hapsi yaptırımına hükmedilebilmektedir. Ancak bunun ötesinde, eğer yabancılaştıran ebeveyn görüşmeler öncesinde diğer ebeveyn hakkındaki kötöleme, karalama vb. çocuğu ebeveyninden uzaklaştıracak eylemlerde bulunuyorsa bu görüşmelerin hedeflenen yararı sağlamayacağı açıktır. Bu durum, çocuk görüşme merkezleri yetkilisi ve uzmanları tarafından tespit edilip buna ilişkin görüş ve rapor tanzim edildikçe yeni usuldeki bu görüşmelerin çocuğun üstün menfaatini sağlar nitelikte olduğu güç hale gelmektedir.

“Ortada istismar edilecek ya da silah olarak kullanılacak bir meta olmaktan kurtarman, koruman lazım. En masum, en savunmasız da çocuk

olduğu için. ... Bunu suistimal eden bir taraf olursa bunu bir kere uyarırsın. İkinciye, baktın çok mu sıkıntı çıkıyor, çocuk sıkıntıya mı düşüyor, sorun çıkarmayan tarafa çocuğunun velayetini teslim edersin. Olmadı mı alıp öbür tarafa verirsin. Üçüncüye baktın olmadı mı alırsın, verirsin bir koruyucu ailenin yanına. Vatana millete hayırlı bir insan yetişmesi için yine takipte olursun. Evet. Yani bunu yapmadığın noktada çocuk her zaman istismara açık ve kötü yetişen bireyler olarak bu topluma katılmaya devam ediyor.” (K3)

Ayrıca icra marifetiyle çocuğun görülmesinin engellenmesi halinde savcı veya hakimlerin yeknesak bir uygulamaya sahip olmadığı görülmektedir. Mahkeme kararını yerine getirmeyen ve direnen annenin cezalandırılmasından çoğunlukla kaçınıldığı anlaşılmakla görüşmelerin denetimi noktasında eksiklikler olduğu açıkça görülmektedir.

“Yapmadığım şey kalmadı 3-4 yıl boyunca. İcra ile de zaten 14 kere falan gittik. İcra ile gittik, çocuk yok evde. Polisler giriyor, çocuk yok evde. Çocuğun olup olmaması bir şey ifade etmiyor. Sonuçta mahkeme kararına mukavemet var. Dava açıyorum, hakimler beraat veriyor. Dava açıyorum, hakimler beraat veriyor. 3. de miydi? 4. de miydi açtığın davada? 6 ay hapis cezası verdi hâkimin bir tanesi.” (K7)

“Sonra biz işte dört kişilik tutanak hazırladık. İşte annem, ablam, eniştem, bir de kuzenim vardı. Tutanak hazırladık, atıyorum ayın birinde gittik. Bir de atıyorum ayın yirmi birinde gittik, iki tutanak. İkisinde de dörder kişilik ama hep farklı kişiler. Burada sabit olan kişi annem ve benim. Sonraki ay da aynı şekilde ikişer sefer daha gittik. Ve dört tutanak, her birisinde dörder yani on altı kişinin şahitliği olan bir dilekçe hazırlayıp Cumhuriyet Başsavcılığına başvuruda bulundum. Dedim ki çocuğu kaçırıyor, nerede olduğu belli değil. İletişim hakkımı kısıtlıyor, çocuğu alıkoymuyor vesaire vesaire diye. Savcılıktan bana bir evrak geldi. Kovuşturmaya yer olmadığına dair. Herhangi bir delilin vesaire olmadığına itiraz ettim. ... Yani ben bu kovuşturmaya yer olmadığına itiraz ettim. Hepsine itiraz ettim, hiçbirine olumlu bir cevap gelmedi. Hiçbir tanesi mahkeme huzuruna çıkmadı.” (K10)

d. Çocuğa Etkisi

Kişisel görüş günlerinin baba ve çocuk arasında bir ilişki kurulmasını sağlama amacına hizmet etmekten uzak olduğuna dair eleştirilere ek olarak bunun çocuk dünyasında da karmaşaya yol açtığı görülmüştür. Çocuk baba ile görüştüğü yasal sürelerde babaya alışmak üzereyken sürenin sınırlı oluşu sebebiyle bunun gerçekleşemediği; alışsa dahi kısa sürede tek-

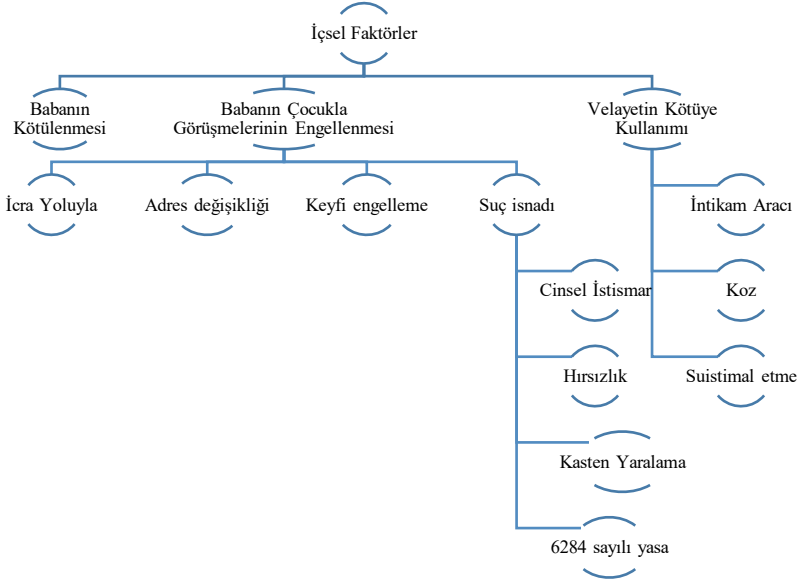
rar uzaklaşması gerektiği ve bunun da çocuğun psikolojisine olumsuz anlamda etki ettiği görülmüştür. Bu durumun çocuğun terk edilmişlik hissine kapılmasına, tutarsız davranışlar sergilemesine ve daha öfkeli ve agresif tavırlar sergilemesine sebebiyet verdiği, ki bunların yabancılaşmanın neticeleri olduğu bilinmektedir, dolayısıyla bu sürelerin ilişki tesisi amacının aksine olumsuz neticelere sebebiyet verdiği belirtilmektedir.

“Kafası, ruhu, her şeyi böyle belli bir karmaşanın içine giriyor yani çocukla bu kadar az görüşülünce. Çünkü siz oraya geliyorsunuz, sabah teslim alıyorsunuz, çocuk tam yeni ısınıyor böyle biraz hani sizle böyle yemek yemeye başlıyor, uyku uyuma, böyle normal hayat rutinine dönüş gibi bir durumuna girer girmez tekrar bırakınca ne oluyoruz diyor. Bunlar nereden geliyor, nereye gidiyor gibi etkileniyor tabii. Her türlü hareketi ve tavrı, cevapları değişiyor çocuğun. Bir şeye evet diyor, beş dakika sonra aynı şeye hayır diyor. Gitmek istiyor musun diyorum, evet diyor, sonra hayır diyor. Annesi mi bir şey diyor, hani onun şeyini mi yaşıyor, hani onu zorluyor herhalde yani. Hayır deme mi diyor, artık biz öyle düşünmeye başladık. Herhalde diyoruz çocuğa fazla kalma diyor veya hemen benim yanıma gel diyor.” (K1)

B. Babaya Yabancılaştırmanın İçsel Faktörleri

Ebeveyne yabancılaşmanın diğer bir türevi olan ebeveyne yabancılaştırma çeşitli biçimlerde gerçekleşebilmektedir. Ebeveyne yabancılaştırma, velayet sahibi ebeveynin yahut akraba gibi başka kimselerin bilinçli veya kasti olmayan davranışlarla çocuğu diğer ebeveyne karşı ötekileştirmesini ifade eder. Çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilebilen bu eylemlerin yabancılaştırmanın içsel faktörleri olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Velayete ilişkin hukuki süreç ve devamında yabancılaştırmanın, bilhassa velayeti alan ebeveyn tarafından çoğunlukla bilinçli davranışlarla gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu doğrultuda babayı çocuğa kötüleme, babaya yönelik suç isnadında bulunma ve görüşmelerine engel olma gibi yöntemlerle diğer ebeveyni ötekileştirme ve uzaklaştırmanın hedeflendiği gözlemlenmiştir. Özellikle çekişmeli ilerleyen boşanma davalarında velayetin sıklıkla bir silah, koz, öç alma aracı haline geldiğine ve velayetin kötüye kullanıldığına dair ifadelerle karşılaşmıştır.

1. Babanın Kötülenmesi

Velayete ilişkin uyuşmazlıkların büyük çoğunluğunun boşanma süreci ve sonrasında ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu süreçte genellikle tarafların karşılıklı olarak birbirlerini suçlayıcı tutum ve söylemlerde bulunduğu da izahtan varedir. Velayete ilişkin dava veya kararlar da bu davranışlardan etkilenmekte veya velayetin kendisi bu davranışların gerçekleştirilme aracı olabilmektedir. Velayetin çoğunlukla annelere tevdi edildiği gerçeği bu hususun en çok anneler tarafından kullanılma ihtimalini artırmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde velayet sahibi annelerin babaları kötülemek suretiyle çocuklarına yabancılaştırma faaliyetlerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Yabancılaştırmanın en büyük göstergesi olarak çocuğun ebeveyni hakkında nefret söylemlerinde bulunduğu ve hakaret boyutunda kelimeler sarf ettiği görülmüştür. Katılımcılar çocuklarının, annelerinin güdümü doğrultusunda, kendilerine karşı *pis adam*, *eşek baba*, *büyüyünce baba gibi olma* gibi sözcükler sarf ettiklerini ifade etmişlerdir.

“En son çocuğum bana pis adam demeye başladı. Onu nereden öğrendin oğlum dedim. Annem söyledi diyor. Geçen ay görüntülü konuşma yaparken eşek baba dedi. Annesi de yanındaydı. Ben kimden öğreniyorsun, (annesinden) başka kimden öğrenebilirsin ki dediğim zaman o (eski

eşim) şey diyor niye benden öyle kötü bir şey bekliyorsun ki diyor. Kim söyleyebilir ki yani eşek baba diye.” (K1)

Ayrıca katılımcı K (6)’nın ifadelerinden bahisle babanın kötü ve örnek alınmayacak biri olduğuna dair çocukların telkin edilebildiği, tehlikeli bir baba profili oluşturulması suretiyle babaya yabancılaştırmanın gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir.

“En son ne zaman gördüm, çocuğu en son gördüğümde şunu söyledi bana. Ben hani klasik bir soru sordum çocuğa. Babayı ne kadar çok seviyorsun herkes söyler ya. Ben babayı seviyorum ama anne büyüyünce baba gibi olma diyor. Ben kızıyorum anneye kaka anne diyorum ona gibi bir cümle söyledi çocuk.” (K6)

“Tedirgin ve olumsuz yönde. Çünkü karşı taraf babanla buluştuğunda dikkat et seni her an kaçırabilir baban götürebilir, babanla iken mutlaka sürekli olarak benle temas kur, babanla yaptığın her şey senin için tehlikeli olabilir gibi söylemlerde bulunuyor.” (K11)

Annenin, boşanmanın sebebi olarak babayı göstermek veya sistematik biçimde babanın hatalarını aktarmak suretiyle boşanmada yaşanan sorunları çocuğa yansıttığı ve bu şekilde babayı kötülediği tespit edilmiştir.

“Kadın hep senin baban yüzünden bu haldeyiz, bu yuva yıkıldıysa bu baban yüzünden, baban yaptı vs. diyerek çocuğu etkiliyor. Şöyle de bir durum var velayeti daha çok anne aldığı için, düşünsenize çocuk ayın 28 günü anneye, 28 gün de bunu duyuyor ve kanıksıyor artık. Ayda iki kere babayla beraber olsa ne faydası var. Çocuk bir süre sonra o duruma alışıyor, çocuğun zihnine beynine ne verirsen onu alıyorsun sonuçta etkiliyor.” (K14)

Babanın çocuğa karşı kötülenmesinde sadece annelerin değil, aile ve akrabaların da aktif rol aldığı söylenebilir. Katılımcı babalar anneanne, teyze vb. aile üyeleri tarafından da kötülenebildiklerini; kendisi hakkında *pislik, tuvalet, baban para göndermiyor, size biz bakıyoruz* gibi söylemlerin sarf edilmesiyle çocuğa karşı kötülendiklerini ifade etmişlerdir.

“Şimdi şöyle maşallah benim çocuklarım üstün zekalı, annelerinin ve işte teyzelerinin, anneannelerinin bana karşı onların yanında konuştuğu kelimeler hepsi bana onlar tarafından iletildi. Şöyle ki yani işte bana tuvalet falan diyorlarmış, onun haricinde pislik yani bir sürü ağır konuşma sözler var ama baba diyor biz diyor onlar yanında sessiz kalıyoruz diyor.” (K12)

“Yabancılaşmaya ebeveynler bakımından evet sebep olunuyor ama bence bunu sırf anne baba yapmıyor, aile büyükleri daha fazla etki ediyor. İşte senin baban şöyle, annende kalıyorsun, size biz bakıyoruz, baban para göndermiyor şeklinde cümleler sarf edebiliyorlar. O da bence cehaletten

kaynaklanıyor, eğitim seviyesi yüksek insanlarda ben böyle bir şeye rastlamadım.” (K17)

2. Babanın Çocukla Görüşmelerinin Engellenmesi

Velayet sahibi ebeveynin, boşanma süreci veya sonrasında kişisel ilişki tesis edilmesine rağmen bu görüşmeleri engelleyerek çocuğu diğer ebeveyne yabancılaştırması söz konusu olabilmektedir. Kişisel ilişki kurma günlerinde çocuğu babaya göstermemek için çeşitli yollara başvuran annelerin görüşmeleri engellemek için birtakım metotlar kullandıkları görülmüştür. Görüşmelerin keyfi olarak engellenmesi, icra yoluyla gelindiğinde dahi sorun çıkarılması, adres değişikliği yaparak görüş günlerinde bunun ileri sürülmesi, babaya suç isnadında bulunarak ilişkinin sınırlandırılmasının sağlanması, koruma kararı almak suretiyle görüşmelerin engellenmesi gibi bazı metotların kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu gibi çeşitli yöntemlerin, babaların çocuklarıyla görüşmelerini engellemek suretiyle yabancılaştırma olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.

Katılımcı (K4) çocuğuyla görüşmelerinin annesi tarafından engellenmek istediğini ve bunun da çocuğunun söylemlerinden anladığını ifade etmiştir. Çocuğun ifadelerine göre velayet sahibi anne çocuğun babada kalması için babasının yanındayken gitmek istediğini söylemesini istemiş ve hatta altına kaçırması gerektiğini dahi ifade etmiştir.

“Mesela icra memurlarından bana gelene kadar ağlıyor. Beni görünce susuyor, sarılıyor, geliyor işte arabaya. İşte yolda sohbet ediyoruz, konuşuyoruz. Ama işte söylediğim gibi, diyor ki işte pismişsiniz, annem altına kaçır dedi. Ondan sonra bana gitme dediler gibi söylemlerde bulunuyor.” (K4)

Velayet sahibi ebeveynin kişisel ilişki tesis edilmesine rağmen çocuğuyla görüşemediği hallerde icra yoluyla teslimine başvurması gerekmektedir. Hukuk öğretisinde de oldukça eleştirilen bu yol çocukla görüşmenin sağlanması bakımından bir çözüm olarak sunulsa da esasen yabancılaştırmanın ispatı ve bir yönüyle etkeni olabilmektedir. Katılımcıların birçoğunun birden fazla kez icra yoluyla çocuk teslimine başvurduğu görülmüştür. Sayıları 1 ila 68 arasında değişen icra başvurularını baba-çocuk görüşmelerinin engellendiğinin ispatı olarak değerlendirmek mümkündür.

Her ne kadar çocuk teslimine ilişkin yeni düzenleme ile çocuk görüşme merkezlerinde uzman eşliğinde görüşmeler sağlanmaktaysa da zaten yabancılaşmış bir çocuğun, kısıtlı sürelerde babası ile görüşme sağlanması yabancılaştırmayı ortadan kaldırmamaktadır. Kaldı ki bu yöntemde karşılığı disiplin hapsi yaptırımına olmasına rağmen, çocuğu göstermek is-

temeyen ebeveynler olabilmektedir. Muhalefet eden ebeveyne çocuğu getirmesine yönelik emrin yasal tebliğinin sağlanması neticesinde ebeveyn hala kararında diretiyorsa son çare olarak kolluk marifetiyle çocuğun ebeveynden alınması gündeme gelmektedir. Böyle bir durumda da yine çocuğu olumsuz etkileyecek bir durumun meydana gelmesi kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla icra yoluyla çocuk teslimi teknik olarak mülga edilmişse de yeni sistemde son çare olarak kolluk marifetiyle çocuğun alınması, tıpkı icra yoluyla çocuk teslimindeki usule benzer biçimde gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla yeni sistemde de icra yoluyla çocuk teslimiyle benzer sonuçların olma ihtimali bulunmaktadır. Çocuğun icra yoluyla tesliminin yahut yeni sistemdeki haliyle kolluk marifetiyle çocuğun alınmasının başlı başına yabancılaştırmanın etkeni ve neticesi olduğu söylenebilir.

“İcra yoluyla 68 kere gidildi. 7 veya 8 kez resmi olarak alınamadı. İlk kez de geçen hafta ADM merkeziyle aldık. İstanbul yeni ADM’ye (Adli Destek Mağdur Birimi) geçti. Yani çocuk teslimine yeni geçti. Haricinde 68 icramız var. Veya 69 emin değilim ama o civarlarda var.” (K8)

Her ne kadar icra memuru, pedagog ve kolluk eşliğinde gidilse de zaten yabancılaşmış bir çocuk söz konusu olduğunda bu görüşmelerin amaca hizmet etmenin ötesinde her iki taraf için de bir eziyet olarak değerlendirildiği görülmüştür.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, çocukla görüşmek için kolluk marifetiyle gelindiğinde dahi annenin kaş göz hareketleriyle veya bağırıp çağırıp çocuğu korkutmak suretiyle görüşmeyi engellediklerini ifade etmişlerdir.

“Ben daha eve girmeden hani benden önce pedagog, icra memuru ve polis memurları yukarı çıkıyorlar. Sözde durumu ortamı anlatacaklar. Ben asansörden çıktığımda çocuğun çılgınlıklarını duyuyordum. Yani annesinin mutsuzluğu ve gerilimi çünkü annesi ortalığı birbirine katıyor. Aslı olmayan sözlerle ithamlarla bağırıyor, çağırıyor çocuk da doğal olarak korkuyor ve ağlıyor annesine gitmek istiyor. ... Yani zaten o kişisel ilişkiler gerçekleşemedi. Yani on dakika bile sürmedi çocuk sakinleşmeyince... Hani çocuğu kullanıyor ya ağlatıyor böylece kişisel ilişkiyi engelliyor ve böylece amacına ulaşmış oluyor.” (K4)

Çocuklarıyla kişisel ilişki günlerinde görüşmesi engellenen bazı katılımcıların çocuklarının kötü etkilenmemesi için icra yoluna başvurmamışları, bazılarının da icra yoluyla gittiklerinde olumsuz bir tepkiyle karşılaşmaları halinde görüşmekten vazgeçip geri döndükleri görülmüştür.

“Daha sonra yine icra ile uzaklaştırma kararı bittikten sonra çocuklarımı almaya gittim; oğlumu alabildim, kızımı belli bir süre alamadım.

Çünkü çocuk annesi tarafından baskılanıyordu, gitme, görüşme diyordu. Hatta bunlar icra tutanaklarına da yansdı. Annesinin göz işareti yaptığını, psikolog ve icra memurunun eve çıktığında gitme diye işaret ettiklerini, tutanakların tamamında yabancılaştırdığı yazılı zaten. Ben bu durumu şöyle aştım, oğlumu aldım, kızımı alamadım, ağlıyor dediler, tamam almaktan vazgeçiyorum, çocuk etkilenmesin, psikolojik olarak sıkıntıya girmesin diyerek belli bir süre sadece oğlumu aldım.” (K2)

Babaların kişisel ilişki tesisinde karşı karşıya kaldıkları en önemli sorunlardan birinin de annenin kişisel görüş günlerinde farklı adreslerde bulunduğu dair beyanları olduğu görülmektedir. Buna göre anne kişisel görüş günlerinde, mahkemeye beyan ettiğinden farklı adreslerde bulunduğunu ifade ederek görüşmenin gerçekleşmesini engellemektedir. Katılımcı (K4) eş zamanlı olarak belirtilen farklı adreslerde birilerini bulundurmasına rağmen yine de çocuğuna erişemediğini belirtmiştir. Bu durum annenin, adres değişikliğini, görüşmenin engellenmesi noktasında bir yöntem olarak kullandığını göstermektedir.

“Verdiği adreslere gittim. Fakat ben hangi adresteysem diyor ki, bu adresler de birbirinden çok uzak hepsinin birer ikişer saat mesafesi var, ben diğer adresteyim diyor. Eş zamanlı avukatımla işte farklı adreslerde bulunduk. Hiçbirinde olmuyor. O yüzden göremedim.” (K4)

“Çocuk aslında zarar gördüğü zaman bizimle görüşünü engelliyorlar. Örnek vereyim çocuk mesela düşmüş, ciddi bir vücudunda morluk var. Bizim onu rapora dökeceğimizi bildiği için anne ne yapıyor? İkametgâh değiştiriyor, dayıya gidiyor. Biz icrayla gidiyoruz ama boş çünkü o adreste kimse yok. Süreç uzuyor sadece.” (K7)

Annenin görüşmeyi engelleme noktasında farklı saikler ve metotlarla hareket ettiği tespit edilmiştir. Buna göre esasen annenin yasal sürelerde görüşmeye müsaade etme yükümlülüğü bulunmasına rağmen kişisel görüş günlerinde dahi çocukla babanın görüşmesinde inisiyatif kullandığı görülmüştür. Katılımcıların ifadelerinden, yasal sürelerde annenin keyfine göre görüşmelerin gerçekleşebildiği ve sıklıkla görüşülemediği anlaşılmıştır.

“Ben dün akşam mesela görüntülü de görüşebildim. Zaman zaman annesinin psikolojisine göre her gün görüşebiliyorum, işte haftalarca görüşemiyorum şeklinde böyle çalkantılı aslında.” (K6)

“O da keyfi yerinde olunca gösteriyordu. Olmayınca yapacak bir şeyiniz kalmıyor. Dava açsanız ceza vermiyorlar. Öyle gitti. Ama sonradan 2 kere hapse girdi. Mahkeme kararına mukavemetten.” (K7)

“Şimdi %99,99 diyeyim size, ayda iki defa bu böyle kişisel ilişki kurulur. Baba o gün, o tarihte kişisel ilişki kurulan birinci, üçüncü hafta ya da ikinci, dördüncü hafta sonu annenin kapısına gittiğinde, annenin kapısını

çalar, anne keyfe keder, kapıyı açarsa, açar, konuşur, sohbet eder, çocuğu verirse, yine annenin inisiyatifindedir bu, o baba çocukla kişisel ilişki kurar, kurmayı başarabilir ya da.” (K13)

Görüşmelerin engellenmesi yoluyla yabancılaştırmada annelerin başvurduğu yöntemlerden bir diğeri de *baba hakkında adli boyutta bir suç isnadında* bulunma olarak tespit edilmiştir. Hırsızlık, hakaret, tehdit, yaralama ve hatta çocuğa karşı cinsel istismar suçunun dahi bu isnatların konusu olabildiği görülmüştür.

Babaların çocuklarla kişisel ilişki kurma hakkını kullanmasını veya velayetin babaya verilmesini engellemek isteyen annelerin, bilhassa kız çocukları hakkında, babaları tarafından istismara uğradıklarından bahisle adli mercilere şikâyetle bulundukları görülmüştür. Cinsel suçların muhtevası gereği muhtemel tekrar durumlarına karşı mahkemelerin sıklıkla tutuklu yargılamaya karar verdiği bilinmektedir. Bu kapsamda katılımcı babalardan bazılarının tutuklu yargılandığı, bazılarının serbest oldukları ve fakat her iki ihtimalde de böyle bir isnattan dolayı velayet davalarında kişisel ilişkilerinin sınırlandırıldığı yahut kaldırıldığı görülmüştür.

“Ama daha fazla görmek istiyorum. Üzerinde etkim olmasını istiyorum. Kabul etmedi tabii bizimki. Kabul etmeyince ben de kişisel ilişkinin genişletilmesi davası açtım. Kişisel ilişkinin genişletilmesi davası açtım. ... Aradan 17 gün geçti. 17 gün sonra polis beni tutukladı. 3,5 yaşında oğlumu cinsel istismarda bulunduğuma dair şikâyetle bulundu. Arkasından bir ay sonra da boşanma davası açtı. Tabii beni aldılar, nezarete atıldılar. Bir gece tuttular. Baktılar ben dava açtım. Dava sonrasında geldi bu. Çocukla da adli tıp görüşmüşmüş. Muayene edilmiş. Herhangi bir sorun yok. Herhangi bir hani ne diyorlar ona kızarıklık, şudur budur bir emare yok. Sonra boşanma davası açtılar. Ama bunun tabii bu iftiranın şeyi hukuken sürüyor. Yargılanıyorsun.” (K7)

Soruşturmaların uygulamada uzun sürdüğü düşünüldüğünde babaların çocuklarıyla bu süre içerisinde görüşemediği görülmektedir. Kaldı ki soruşturma kısa sürse ve kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilse dahi kişisel ilişki bu suç isnadına dayanılarak kaldırıldığı için katılımcıların çocuklarıyla uzun bir müddet görüşemedikleri gözlemlenmiştir.

“Anne teslim ettikten sonra anne çocuğu doldurarak, benim hakkımda kız çocuğumun üzerinden yürüyerek cinsel istismar iddiasında bulundu. Bununla ilgili beni hiç dinlemeden 6284 sayılı kanun maddesine dayanarak 6 ay kişisel ilişkim kaldırıldı. Daha sonra bir 6 ay daha kaldırıldı ama bu süreç içerisinde 20 gün ya da 25 gün sonra Kayseri Cumhuriyet Başsavcılığı’nın yapmış olduğu soruşturmada kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilerek, Sulh Ceza Mahkemesine yapılan itirazda

kesinleşerek karar kesinleşti. Yani herhangi bir yargılama olmadı. Sadece savcılık aşamasında kaldı. Bu süreç içerisinde defalarca mahkemeye itiraz etmemize rağmen velayetin değiştirilmesi davası devam ederken, mahkeme benimle çocuklar arasında kişisel ilişkiyi kaldırdığından dolayı çocuklarla bir yıl kişisel ilişki kuramadım.” (K2)

Katılımcı (K3) kendisi hakkında kendi çocuğuna karşı cinsel istismar iddiasında bulunan eşinin kendisini savcılığa şikâyet ettiğini, aynı gün içinde ifadesini geri çektiğini, velayetin babaya verilmesi ve babanın çocukla görüşmelerini engellemek için böyle bir suç isnadında bulunduğunu ifade etmiştir.

“Bir karalama kampanyasının son noktası neresi olabilir, bir fikriniz var mı? Cinsel istismar iddiası desem? Çocuğa karşı. Gidip savcılığa dilekçe verip, çocuğun yaşı itibariyle o yaşta yalan söyletmeyi, kendi yalanlarına ortak etmeyi beceremediği için aynı gün savcıya imza atıp, ben babasının ve çocuğunun arasına görüşmesine engel olmak, velayetini almasına engel olmak için bu iftirayı attım diye, savcılıkta verdiği bir ifade var.” (K3)

Katılımcı K15 ise annenin eğer böyle söylersen baban bizi bırakmaz şeklinde çocuğu telkin etmesiyle cinsel istismar iddiasında bulunduğunu ve çocuğu da beyanlarıyla buna ortak ettiğini, bundan dolayı babanın yargılandığı ifade etmiştir. Bu noktada katılımcı, annenin mi yoksa babanın mı bu gibi durumlarda çocuğu taciz ettiğinin üzerine düşünülmesi gerektiğine işaret etmekle annenin böyle ağır bir metot ile babadan ziyade çocuğa zarar verdiğini göstermiştir. Aslı olmasa dahi çocukların yaş ve algıları gereği bu gibi ağır isnatlara inanmaları yüksek ihtimalde olup babalarını ömür boyu bu yaftalama ile anımsaması mümkündür. Bu ise böyle bir yöntemin yabancılaştırma bağlamında ne denli ağır neticelere sebebiyet verdiğini açıkça göstermektedir.

“Mesela en kötü ne olabilir? Örnek bir dosyayı aktarayım. O zaman ceza mahkemesinde görevliydim. Cinsel istismar iddiasıyla yargılanan bir adam geldi. Suçu kendi çocuğuna karşı işlediği iddia ediliyor. Çocuk çim ifadesinde, uyuduğu sırada babasının sakallarını özel bölgesinde hissettiğini anlatıyor. Şimdi normalde bu cinsel suçlarda bu şartlarda tutuklu yargılama verilir. Çocuğun ifadesi ortada. Adamsa üzgün, yapmadım diyor. Ben adama dedim ki eşinizle aranız nasıl? Ayrı olduklarını ve boşanma sürecine girecek veya girmiş olduklarını söyledi. Ben o noktada adli kontrol ile serbest bıraktım. Sonra tabi üst mahkemeye itiraz edilince tutuklanmış. Ama dava sonuçlandığında dosyada görevli uzman arkadaş yanıma geldi. Beni tebrik etti. Meğer baba suçsuzmuş. Çocuğun ifadede söylediklerini annesinin etkisiyle söylediği ortaya çıkmış. Annesi çocuğa

eğer böyle böyle söylersen baban bizi bırakmaz demiş. Esasen ortada öyle bir suç vs. yok yani. Anne çocuğu koz olarak kullanmış. Şimdi burada çocuğu kim taciz etti, anne mi baba mı?” (K15)

Yabancılaştırma bağlamında babaya ilişki isnat edilen suçlardan bir başkasının da hırsızlık suçu olduğu görülmüştür. Katılımcı (K11), mesleği gereği kendisine atılı en ağır suçlardan birinin hırsızlık suçu olacağını ifade etmiştir. Bu doğrultuda velayet sahibi annenin böyle bir suçlamayla kötü bir baba profili çizmeyi ve velayete ve kişisel ilişkiye ilişkin kararları olumsuz etkilemeyi amaçladığı anlaşılmaktadır.

“İlaveten ben maliyeciyim. Türk Silahlı Kuvvetlerindeki karşılığı ikmaldir. Bir ikmalcinin veya bir maliyecinin yaşayabileceği en büyük suç ve her an gözünün önünde olan suç maddi bir konuda kendisini rüşvet veya hırsızlıkla suçlamaktır ki tarafım da hırsızlıkla suçlandı. Ben İzmir 1. Ağır Ceza Mahkemesinde bunun duruşmalarına çıkıp ağır ceza savcısı tarafından hiçbir iddiam yoktur ifadesine istinaden gerekçeli tam beraat almış olmama rağmen hala hazırda şu anda Bodrum Aile Mahkemesi ’nde görülen velayetin genişletilmesi ve ortak velayete tekabül eden davamda hala kendisi hırsızdır, kendisi saldırgandır vs. vs. suçsuzluğumun ispatlandığı tüm kararları ve yargıtay tarafından elde edilen bu kararları hala çamur at izi kalsın şeklinde tarafıma atfediliyor.” (K11)

Velayet sahibi annenin velayet ve kişisel ilişki kararlarının baba aleyhine kurulmasına yönelik olarak kasten yaralama suçuna da başvurabildiği görülmüştür. Buna göre baba hakkında şiddete meyilli bir profil çizilerek bu kararların baba aleyhine verilmesinin ve böylelikle çocukla görüşmelerin engellenmesinin hedeflendiği anlaşılmıştır.

“Mahkeme kararına yansıyan nedir peki? İ. A. alkol içen, alkolik olan, kadını darp eden çocuklara zarar veren biri olarak ifade ediliyor. Peki buna dair dosya içinde herhangi bir delil, tanık, beyan var mı? Yok. Sadece kadının eşim beni dövdü, eşim bana hakaret etti ifadesi var. Bunun dışında ne adli tip raporu var ne tanık beyanı var ne de başka herhangi bir sunabildiği delil yok.” (K13)

6284 sayılı kanuna dayanılarak koruma kararının çıkarılmasının da çocukla babanın görüşmesini engellemede sıklıkla başvuru olan bir yöntem olduğu tespit edilmiştir. Buna göre anneler herhangi bir somut delil göstermeksizin koruma tedbirlerine başvurup koruma kararı çıkarmak suretiyle baba ile çocuk arasına adeta bir bariyer koydukları görülmüştür. Katılımcılar herhangi bir tartışma vb. sorun yaşanmadığı halde kendileri hakkında ansızın koruma kararı çıkarıldığını ve böylece çocuklarıyla görüşemediklerini ifade etmektedirler. Bu ise uzaklaştırma kararlarının gayesi

dışında kullanılarak suistimal edildiğinin ve yabancılaştırmanın bir aracı haline getirildiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

“Mesela en son gittiğimizde 6284’ten tedbir koydurdu. Yanına yaklaşmayalım çocuğu görmemize engel olsun diye. ... Hani iftira olarak onu kullanıyor şimdi. Çocuğa zarar verebilir bilmem ne benim yanıma da yaklaşmasın gibisinden. ... Bir istismar aracı olarak kullanıyorlar hem çocuğu hem bizim iyi niyetli tavırlarımızı. Kötü niyetli kendi menfaatlerine göre davranıyor (eski eşim) mesela bana şarkı gönderiyor şey yapıyor sonra ertesi gün 6284’ten tedbir aldırıyor.” (K1)

3. Velayetin Kötüye Kullanılması

Yabancılaştırma bağlamında velayet sahibi ebeveynin velayeti kötüye kullandığı ve bunu da çeşitli doneler vasıtasıyla gerçekleştirdiği görülmüştür. Katılımcılar velayetin annede bulunmasının ona rahatlık hissi verdiğini, annelerin velayeti kendilerine karşı koz olarak kullanabildiğini, nafaka için pazarlık aracı olarak öne sürebildiği ve babadan öç veya intikam alma aracı olarak kullanabildiklerini ifade etmişlerdir.

a. Öç Alma/İntikam Aracı Olarak Kullanma

Boşanma sürecinde taraflar arasında kötüleme, inatlaşma, hesaplaşma vb. çekişmelerin olduğu bilinmektedir. Anlaşmalı boşanmalar da dahil olmak üzere bazı boşanmalarda anne veya baba karşılıklı restleşmeler için çeşitli doneler kullanmaktadır. Bunlardan en yaygın bilineni ise velayet ve çocuk unsuru olup yabancılaştırmada da en çok bunların kullanıldığı görülmüştür. Çocuğun eşler arası çekişme ve hesaplaşmalarda kullanılması katılımcılar, sopa gibi, silah gibi, hınç alma aracı, menfaat aracı, intikam aracı olarak değerlendirdikleri gözlemlenmiştir.

“Tabii ki sopa olarak kullanıyor silah gibi kullanıyor adeta bize karşı.” (K2)

“Yani bunu bir şekilde hınç alma aracı olarak kullanıyor, menfaat aracı olarak kullanıyor, nafaka artırmak için kullanıyor birçok şekilde kullanan var. Hepsi kullanıyor mu? Hayır. Hepsi bunu yapmıyor. Bazıları sadece ve sadece karşı taraftan intikam aracı olarak kullanabildiği gibi ya da tamamen adamdan kurtulmak ve çocuğu da ondan koparmak için böyle bir yönteme başvuruyorlar.” (K13)

b. Koz Olarak Kullanma

Bilhassa boşanma sürecinde eşler arasında yaşananlar için çocuklar üzerinden hesaplaşıldığı görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinden, babaların çocuklarına düşkünlüğü ve duygusal özelemleri üzerinden çocuğun koz ve hesaplaşma aracı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

“Çünkü bakın tekrar vurguluyorum. Kırk günlükken aldı gitti. Şimdi diyeceksiniz ki bakın kırk günlük çok erken diyeceksiniz. Evet çok erken. Ama kırk günlükken aldı gitti. Çünkü kumar oynadılar. Rus ruletini bilirsiniz. Gideceksin peşimden. Affedersiniz kaba tabirle köpek gibi gelersen gelersin. Pılını pırtını topla İstanbul’dan gel Kayseri’ye yerleş. Kabul etmedim. Kabul etmeyince de çocuğumla bunu ödüyorum. ... Gördüler benim çocuğa düşkün olduğumu. Verici olduğumu ha dediler tamam biz bunu çocukla dizginleriz.” (K5)

Katılımcı (K12) çocuklarına düşkünlüğünün karşı tarafça bilindiğini ve ilgisinin ve sevgisinin koz olarak kullanıldığını belirtmiştir.

“Çocukların bana karşı olan ilgisini biliyorlar. Benim onlara karşı olan aşkıma da biliyorlar. Yani bunu engellemek için yani daha doğrusu özetle benim en büyük zaafım çocuklarım yani. Benim başka bir zaafım yok. Bunu bildikleri için bu yolda bana eziyet etmeye çalışıyorlar.” (K12)

Çocuğun gösterilmemesi yoluyla babanın duygusal olarak zarar görmesine sebep verilmek istendiğini belirten katılımcı (K3) ifadelerine göre çocuğun koz olarak kullanılmasının bir yabancılaştırma yöntemi olarak değerlendirilebileceği öngörülmektedir.

“Yani o süreler içerisinde görüşemediğim zamanlar oldu. Ayda iki sefer, yasal süreler içerisinde bile yani icra tutanakları falan var. Gittiğimizde kapı duvar, evde yok, kaçırdığı ve kaçtığı zamanlar oldu. İcrasız gittiğim zamanlar da saatlerce kapı önünde beklettiği zamanlar oldu. Bundan keyif alıyor. Yani ne kadar üzerse çocuğu, çocuğu kullanarak, o çocuğun istismar ederek benim canımı yakıp, beni üzüp bundan keyif alan bir karakter düşüün. Yani üç saat, dört saat kapı önünde çocuğunu görme özlemiyle bekleyen bir ebeveyn düşüün.” (K3)

Yabancılaştırma bağlamında velayetin koz olarak kullanıldığına dair bir başka bulgu ise nafakalar özelinde velayetin kullanılmasıdır. Buna göre velayet sahibi annenin, nafakaların artırılması noktasında çocukla görüşmeyi pazarlık unsuru haline getirdiği belirtilmektedir.

“Valla şimdi birçok kişi ya da anne ya da velayet sahibi tarafından çocukla kişisel ilişki nafakayla eşleşiyor. Bu hale eşitliyorlar. Kendi eşim dahi yaptı bunu. Yani ben nafakayı ödemiyormuşum gibi bir noktaya getirip ben düzenli ödediğim halde icraya koydular. Maaşımdan tıkr tıkr geçirirken bunu yeterli bulamadığı için çocukla görüşme noktasında bunu bir pazarlık unsuru haline getirmeye çalıştılar. Yani nafakayı artır ben de çocuğu göstereyim noktasına getirdiler bu işi.” (K13)

c. Hukukun Korumasına Güven Duyma ve Suistimal Etme

Hukuk sistemi ve uygulamalarının velayete ilişkin hususlarda anneyi ve anne şefkatini ön planda tuttuğu bilinmektedir. Korunmaya muhtaç çocuk ve anne şefkatinin kararlarda sıklıkla başat aktör olarak rol aldığı göz önünde bulundurulduğunda esasen çocuğun üstün menfaati gerekçesine dayanan bu eğilimin anneler tarafından kullanılabildiği gözlemlenmiştir. Mahkeme kararlarında eğer ciddi ve ağır bir tehlike barındırmıyorsa velayetin çoğunlukla annelere tevdi edildiği bilinmektedir. Boşanma sürecinde annelerin bu bilinçle hareket ettikleri, baba ile çocuğun görüşmesinde inisiyatifin kendisinden yana olmasından dolayı velayeti buna dayanarak kötüye kullanmaktan kaçınmadıkları görülmektedir.

“Anne diyor ki oh diyor çocuk bende diyor. Oh tamam diyor boşanırsam da diyor alırım parayı diyor. Çocuğu da göremez diyor. On sene diyor çocuktan ayrı büyüsun diyor. Oh diyor.” (K5)

Katılımcılar hukuk uygulamalarının süreci sabote ettiğini, sahte bir haklılık algısı oluşturduğunu ve mahkemelerin kadından yana olduğuna dair bir kanaatin oluştuğunu ifade etmişlerdir.

“Yani mesela hukuk burada işte süreci çok sabote ediyor. Yani benim gözlemlediğim kadınlar için sahte bir güvenlik ve haklılık algısı yaratıyor. Yani işte boşarım, tazminatımı, nafakamı alırım, yoluma bakarım gibi işte devlet beni korur, uzaklaşma kararları falan.” (K4)

“Çünkü kadın artık şu bilince ulaştı. Evet ben çalışıyorum, ekonomik özgürlüğümü elime aldım. Hukuk da benden yana, mahkemeler de benden yana. Çatır çatır yaşarım.” (K5)

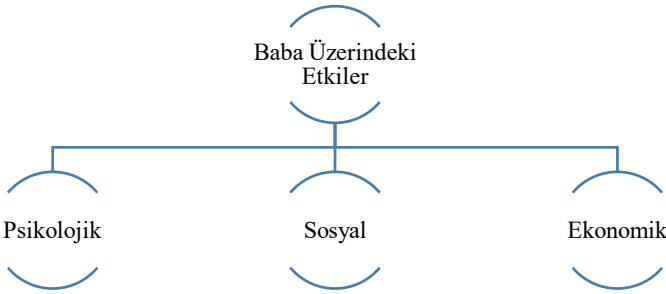
Katılımcılar hukuki süreçte kadın ve erkeklere yönelik uygulamaların özellikle annelere yönelik pozitif ayrımcılık gündeme gelmekte ve bazı katılımcılar bunu çocuğun üstün menfaati gereği olması gereken bir durum olarak nitelendirirken bazı katılımcılar ise eşitsizlik ve adaletsizliğe yol açtığını ifade etmektedirler.

“Bir silah gibi kullanıyorlar kanunları. Ve başarıyorlar da çünkü hele hele bu darp meselelerinde son dönemde çıkan kanunlar, kadının beyanı esastır, böyle bir şey yok aslında da hakimlerin zihnîyetinde var. Çünkü ben de böyle bir konudan ceza aldım. Bana tokat attı dedi eski eşim. Tokat atmadığımı görüntülerle kanıtladığım halde hastaneye giderken tırnağıyla yüzünü çizdi ve rapor aldı. Ve vücudunun sağ tarafından yüzünü çizdi, sağ yüzünü çizdi. Karşısındaki insan vursa vursa sol tarafına vurur. Ona rağmen bana ceza verildi. Para cezasına çevrildi tabii. Ve boşanmada haksızım şu an, kusurluyum bundan dolayı. Yani öyle bir kullanılıyor ki kanunlar. Ve hâkimin söylediği söz ... en son bana şu cümleyi söy-

lemişti. Karşında bir kadın var, ağzınla kuş tutsan, uzaydan delil de getirsen haksızsın demişti bana. Hâkim demişti bunu yüzüme karşı. Yani bu tür şeyler olduğu sürece bizim işimiz zor.” (K7)

C. Yabancılaştırılmanın Baba Üzerindeki Etkileri

Ebeveyne yabancılaştırma ve yabancılaşmanın, yabancılaştırılan ebeveyne etkileri başta psikolojik olmak üzere sosyal, kültürel, ekonomik vb. birçok alanda olabilmektedir. Söz konusu aile bireyleri parçalanmış bir aileden teşekkül ettiği için birçok alanda olumsuz neticelerle karşılaşabilmektedir. Özellikle velayet kendisine bırakılmayan ebeveynin bu etkileri fazlasıyla yaşadığı müşahade edilmiştir. Velayet kendisine bırakılmayan ve çoğunlukla tek başına yaşayan babaların ebeveyne yabancılaştırmaya maruz kalmaları ise bu etkilerin tesirini artırmaktadır. Söz konusu babaların hem sosyal hem ekonomik hem de psikolojik anlamda birçok güçlüklerle karşılaştığı tespit edilmiştir.

1. Psikolojik Etki

Yaşadığı sürecin etkileri sebebiyle psikolojik tedavi alan katılımcı babalardan biri (K11), bizzat çocuğuyla görüşmemesi sebebiyle depresyona girdiğine dair kendisine tanı konulduğunu ifade etmiştir. Ki bu durum babaların yabancılaşmaya maruz kalmaları ve çocuklarından uzaklaştırılmaları sonucu psikolojik anlamda mağdur olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

“Bununla alakalı İzmir Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde, Katip Çelebi Üniversitesi’nde 9 Eylül Üniversitesi’nde vesaire bir sürü kamu hastanesinden psikiyatri ana bilim dalı başkanlarından bölüm başkanlarına klinik şeflerine kadar tamamının tarafıma vermiş olduğu çocuğunu göremediği için depresyona girmiştir ifadesiyle verilmiş tanılar hatta heyet raporları da var.” (K11)

Katılımcılardan bazılarının yaşadığı sürecin psikolojik anlamda ağır olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda katılımcılardan birinin

yaşananları *yoğun bir haksızlık* olarak nitelendirdiği görülmüştür. Bu bağlamda katılımcıların bir kısmının içe kapanık, umutsuz ve depresif bir hale büründüklerini, öfke nöbetleri geçirdiklerini, günlerce ağladıklarını ifade ettikleri görülmüştür.

“Sadece o dönemde etkilendim, burada yaşadığım o süreçten sonra. Birazcık içime kapandım. Depresif olarak tedavi falan almadım ama yaşananlar bize çok ağır geldi. İçime kapandım, kimseye bir şey anlatamaz duruma geldim. Günlerce ağladığım günler oldu, o çocuğun düşmüş olduğu durumdan dolayı.” (K2)

“Yani şöyle başlarda çok bocaladım, zorlandım. İşte öfke nöbetleri, sinir krizleri. Hani çok tetikleniyorsunuz. Sonra şunu fark ettim. Bu işin sonu iyiye gitmiyor. Yani her seferinde çünkü tansiyon yükseliyor. ... ilk sene depresyon senesiydi. Yani gerçekten yoğun bir depresyon, yoğun bir umutsuzluk, yoğun bir haksızlık.” (K4)

Katılımcı (K4) yaşadığı psikolojik zorlukları anlamakta güçlük çektiğini ve esasen erkeklik duygusunun zedelenmesi sebebiyle yoğun bir öfke hissettiğini ifade etmiştir.

“Tabii ben bu zamana kadar çok sakin ve güzel bir hayat yaşamıştım. Bunu algılamakta zorlanıyorum. Yani ben bunu hak etmedim, bu niye böyle oldu gibi çıkarımlar da yapmaya çalışıyorum. Ve bir şey var. Hani beni durduran noktalardan biri de şuydu. Ya ben bu duygu beni aslında benim kişisel duygum, benim erkeklik duygum zarar gördüğü için ben bu yoğun öfkeyi hissediyorum.” (K4)

Yabancılaşmanın etkisiyle çocuğundan ve aile sıcaklığından uzaklaşan babalardan birinin (K1) kendisini ötekileşmiş hissettiğini ve kendisine *insan değilmiş gibi muamele edildiğini* ifade etmiştir.

“Bir tarafı ben değilmişim gibi, hani sanki çocuk tek başına onun tarafından doğrulmuş. Ben sanki hani böyle dolaylı yoldan hiçbir kan bağı, bir şeyim yokmuş, çocukla bir duygusal bağı yokmuş gibi, insan değilmişim gibi muamele görüyorum. Ve bunu bana devlet yapıyor. Bu muameleyi bana devlet yapıyor. Mahkemeler eliyle çocukla babanın arasındaki bağı kasti koparıyor.” (K1)

Psikolojik durumların fiziksel yansımalar yoluyla da kendini gösterebildiği bilinmektedir. Yabancılaşmaya maruz kaldığı düşünülen babalardan biri olarak (K1) yaşadığı sıkıntılı süreçten dolayı damarlarının tıkanıldığını vücudunda şişlik oluştuğunu ifade etmiştir.

“Benim bacağım damarım şişti. Biz doktora gittik. Sen bu yaşta bu damarı nasıl bu kadar şişirdin diye. Üç katına çıktı bacağım. Damarım tıkanmış üzüntüden sıkıntıdan stresten yani. ... bütün bunlar tabii ki benim psikolojimi bozdu.” (K1)

Babalardan bazıları yaşadıkları depresyon sürecinin onları kendini suçlama ve başkalarına zarar verme noktasına getirdiğini ifade etmişlerdir. Katılımcı (K5) duygu bozukluğu yaşadığını ve yaşananlardan dolayı kendisini suçlamaya başladığını ifade etmiştir.

“Sonra çocuğumu benden alıp gittiler. Açık ve net konuşacağım. Vurmayı düşündüm. Bakın yalan yok. Çünkü ağır depresyon geçirdim. Ben eve çıktım, ağladım. .. Ben dedim yok dedim. Ben vuracağım dedim. Ben bunları niye yaşadım? Ben niye böyle oldum? Kendimde hata aramaya başlıyorum. Bakın bu ne kadar kötü bir şey biliyor musunuz? Sizde bir suç yok, sizde bir unsur yok ama kendinizi suçlu hissediyorsunuz. Benim yüzümden oldu diyorsunuz. Ben niye bunu yaşadım diyorsunuz. Tamamen böyle bir duygu bozukluğu yaşıyorsunuz.” (K5)

Özellikle uzun süre çocuklarıyla görüşemeyerek yabancılaşmaya maruz kalan babaların çocuklarından ve onların en güzel dönemlerini görmekten mahrum kaldıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Özellikle küçük yaşlardaki çocukların babayı tanıması veya benimsemesi noktasında ayrı kalınan sürelerin çok uzun olmasa dahi etkisinin oldukça fazla olduğu ve yabancılaşmaya daha elverişli olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda katılımcılardan birinin *çocuğunun hayatına dair hiçbir tanıklığı olmadığını* ve bir başka katılımcının da çocuğu ile görüşemediği sürede *kaçırdıklarını dünyalara değışmeyeceğini* ifade ettikleri görülmüştür.

“Ben fark ediyorum, benden iş işten geçti. Benim çocuğumla işte o dört yılını işte bebeliğini bilmiyorum, konuşmasını bilmiyorum. Hayatına dair hiçbir anda tanıklığım yok.” (K4)

“Ama şöyle de bir durum var, ben çocuğumun iki buçuk yaşından beş buçuk yaşına kadar üç yıllık bebelik ve en sevilen dönemlerini kaçırdım. Ve bunun dünyaları benim önüme serin, tamam mı? Size o üç yılı geri vereceğiz, yoksa dünyaları mı verelim dersiniz ben o üç yılı isterim işte.” (K6)

Babaların yabancılaşma süreci sebebiyle çocuklarından uzaklaşmış oldukları ve kendilerini öteki ve işe yaramaz yabancı bir kimse gibi tanımladıkları anlaşılmıştır. Katılımcı babalardan ikisinin kendilerini *damızlık boğa/damızlık sığır* olarak nitelendirdikleri görülmüştür.

“Affedersiniz çok özür diliyorum. Lütfen bunu not edin. Ben şöyle düşünüyorum. Damızlık boğayım. Hayvanım yani. Ben damızlık hayvanım. Bakın ciddi söylüyorum. Biyolojik olarak ben damızlık hayvanım. Onun dışında benim hiçbir şeyim yok. Söz hakkım yok. Ta ki on yaşına kadar eğitim çağına kadar, o da oğlan beni isterse. Onun da garanti benim on yılım gitti.” (K5)

“İşin handikabı bunun bir çıkar ilişkisine dönmüş olması bence. Erkeklerin hepsi kendini şöyle hissediyorlar. Yani ben de mesela damızlık sığır gibi hissediyorsun.” (K4)

Psikolojik desteğe ihtiyaç duyan babaların bu süreçte maddi gücü doğrultusunda bu desteği karşılayıp karşılayamamasının şiddete sevk edilmek ile bağlantılı olabileceği anlaşılmıştır. Buna göre yabancılaştırmaya maruz kalan; velayet sahibi tarafından bilinçli hareketlerle ve ciddi tahriklerle bu süreci geçiren babaların psikolojik destekle bu süreci atlatması gerekirken maddi imkânsızlık sebebiyle bunu sağlayamadıkları ve alternatif bir alanda *deşarj* olmadıkları takdirde şiddete yönelebilecekleri belirtilmiştir. Neticeten babanın kendine veya bir başkasına şiddet uygulaması halinde çocuğundan tamamen uzaklaşacağı da ifade edilmiştir.

“Ben bir şekilde ekonomik gücüm var. Psikoloğa gidebiliyorum. Kitap alıp okuyabiliyorum. Sosyal aktivite yapabiliyorum. Peki ekonomik durumu olmayan bir baba içinde yaşamış olduğu o psikolojik buhranı nasıl atlatacak? Çok basit. Şiddete meyil edecek. Biri bir şey dediğinde sen niye bana baktın? Biri bir şey dese arkadaş sen ne diyorsun diyecek. Çünkü babanın içi dolu. Babadeşarj olamıyor.” (K5)

“Ancak ne yazık ki benim muhatap olduğum onlarca, hatta yüzlerce baba... çocuğunu göremezse yapacak iki şeyi vardır. O kızgınlıkla anneye hücum eder ya da anneye küfreder ya da başka bir şekilde şiddet uygular suçlu konumuna düşer, çocuğunu da tamamen göremez hale gelir.” (K13)

“Ya kendine zarar verirsin ya karşı tarafa zarar verirsin. Yani bu sürecin seni ittiği olay bu.” (K4)

Bu süreçte kadın ve erkek arasında toplum ve hukuk bazında yaklaşımların farklı olduğunu belirten katılımcıların önemli bir kısmı bunu babaları şiddete yönelten bir başka etken olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda hem velayet kararının ağırlıklı olarak anneler lehine veriliyor olması hem de kişisel ilişki görüşmelerinin gerçekleşmesini engelleyen velayet sahibi annenin herhangi bir toplumsal veya hukuki yaptırıma uğramayışı eleştirilmiştir. Birçok katılımcının ifadelerinde, özellikle söz konusu cezasızlık halinin babaları şiddete yönelttiğine dair eleştirilerle karşılaşılmıştır. Katılımcılardan birinin, kadın erkek arasındaki eşitsizliği *babayı görmezden gelme* olarak değerlendirdiği ve bu durumun şiddeti doğurduğunu ifade ettiği görülmüştür.

“Eğer kadına o imtiyazı veriyorsan toplum içerisinde, hukuk içerisinde, çalışma hayatı içerisinde erkek özgürlüğünü o kadına veriyorsan o zaman kadını erkekten üstün tutmayacaksın. Maalesef yani şu an günümüz toplumundaki kadınlar her anlamda erkekten üstün tutuluyor. Bakın bunu şiddeti savunmak anlamında lütfen algılamayın. Bunu asla yani kadını

ötekileştirdiğim anlamında da algılamayın. Asla ama kadına bu hakkı veriyorken babayı da görmezden gelemezsiniz. O zaman toplum da böyle işte şiddet doğurur. Yani şiddetin oluşma sebebi bu.” (K5)

Söz konusu babaların geçirdikleri psikolojik sürece ilişkin birtakım koruma mekanizmaları geliştirme ihtiyacı hissettikleri ve bu doğrultuda bazı yöntemlerle içerisinde bulundukları durumla mücadele etmeye çabaladıkları gözlemlenmiştir. Bu bağlamda psikolojik danışmanlık ve ilaç tedavisi, evcil hayvan edinme, kişisel hobilere yönelme ve spor yapma gibi yöntemlere başvurdukları görülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğunun depresyon vb. psikolojik sorunlarla karşı karşıya kaldığı, yaklaşık yarısının ise mücadele yöntemi olarak psikolojik danışmanlık aldıkları ve psikiyatrik ilaçlar kullandıkları tespit edilmiştir.

“Yani bu boşanma sonrasında psikolojik anlamda depresyon ve anksiyete sorunları yaşamak kaçınılmaz. Yani böyle evladiyla sınılıp evladiyla imtihana giren bir insanın depresyon ve anksiyete sorunu yaşamadım demesi olağan hayat akışına aykırı. Ben bu anlamda tedavi ihtiyacım için tedavi oldum. Uzun bir süre depresyon ilaçları kullandım.” (K3)

“Ben hastanede çalıştığım için bir gün buradan mahkemeye gidiyordum ben. Böyle trafikte bir kavga olayına karışacaktım. Ve kendime geldiğimde hani o şoku attığımda üzerimden, tabii fiziksel herhangi bir şey olmadı, sözlü bir tartışma yaşadım sadece. Yerime gelip oturduğumda dedim ki bu iş böyle olmayacak. Ya zarar verirsin ya zarar alırsın. Ben burada psikiyatri doktorumuza gittim dedim ki böyle böyle bir şey yaşıyorum yani. Yani bu süreçten geçiyorum ve böyle bir şey yaşadım bugün. Yanlış bir şey yapabiliyordum. Bana önereceğiniz bir şey var mı dedim. Ben şimdi o gün bugündür ilaç kullanıyorum.” (K6)

Katılımcılardan birinin (K5) söz konusu durumla mücadele kapsamında kendisine kişisel bir terapi olarak evcil hayvan edindiği görülmüştür. Katılımcı evinde tek yaşadığını ve çocuğundan ayrı kaldığı için bir köpek alarak köpeğini evladı yerine koyduğunu ifade etmiştir.

“E şimdi psikolojik terapi almak durumunda kalıyorsunuz. Düşünsenize. O evde tek başıma yaşamak durumunda kalıyorum. Yaşarım. Hadi sorun değil. Köpek aldım bunun için. Bakın ciddi söylüyorum. Köpeğimi evlat yerine koydum. Yani benim şu an evdeki köpeğim benim çocuğum gibi oldu. Niye? Çünkü çocuğumdan ayrı kaldım.” (K5)

Katılımcıların bir kısmı velayete ilişkin süreçte eğer hayatlarında herhangi bir hata yaparlarsa bunun, çocuklarıyla görüşmelerinin önünde bir engel olacağını düşündüklerinden herhangi bir hata yapma lükslerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Yaşananlardan sonra yıpranmanın etkisiyle herhangi bir olumsuz durumla karşılaştıklarında depresif veya agresif bir

tavra bürünme ihtimalini göz önünde bulunduran babalar, bu hislerle baş edebilmek için spora yöneldiklerini ifade etmişlerdir.

“Yani size şöyle söyleyeyim, ben daha önceden mesela bira falan tüketen bir insandım, böyle alkol alırdım. Üç buçuk yıldır, yani çocuğumla ayrı düştüm düşeli. Ben sadece spor yapmayı istiyordum. Neden biliyor musunuz? Onun dışındaki her şey bana hata yaptırdı. Ama benim hata yapma lüksüm yok. Çünkü ben bir çocuk sahibi olan bir babayım, her ne kadar yanında olamasam da.” (K6)

2. Ekonomik Etki

Ebeveyne yabancılaşmaya maruz kaldığı düşünülen babaların bu süreçte farklı alanlarda farklı etkilerle karşılaştıkları görülmüştür. Babaların çocuklarıyla görüşmek için icra yoluna başvurmaları, uzak mesafe söz konusuysa çocuklarıyla görüşebilmek için yüksek yol ve konaklama masraflarına katlanmaları, geçirdikleri sıkıntılı süreçten dolayı mesleki hayatlarına odaklanamamaları ve kazanç kaybına uğramaları gibi birtakım ekonomik sorunlarla karşı karşıya geldikleri tespit edilmiştir. Katılımcı babalardan bazıları çocuklarıyla görüşmede icra yoluna başvurmak bazıları da kişisel ilişki görüş günlerinde çocuklarıyla görüşmek için uzak mesafe halinde yüksek yol ve konaklama masraflarını karşılamak suretiyle ekonomik anlamda zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra babaların psikolojik anlamda yaşadığı kötü tecrübe ve süreçlerin etkisiyle bazı babaların işi bıraktıkları veya işyerini kapattıkları, bazılarının *çalışma heveslerinin kalmadığından* bahisle işlerinde verimli olmadıkları anlaşılmıştır.

“Kötü bir dönem, kötü şeylerdi, kötü hissiyatlardı. İşte depresyon, evden çıkmak istemiyorsun. Zaten işlerim de kötü gitmeye başladı. Hani boşanmayla evdeki huzursuzlukların artması ve işlerin kötü gitmesi aynı süreçteydi. Hatta işyerini kapattık. 3 ay kadar. Yani şey yaptık, bütün işçilerin çıkışını verdik, tazminatlarını ödedik. Çünkü yüklü bir alacağımız var, alamıyoruz. Artık sistem durdu. Daha sonra firma biraz bir ödeme yaptı. Tekrardan faaliyete başladık. Ama ben çalışmaya başlamadım, çalışmaya devam etmedim. Çünkü hem çalışma hevesi, işte öyle bir şey kalmadı.” (K4)

Katılımcı (K12) ise velayete ilişkin süreçte, uzun yıllardan beri yaptığı işini bırakarak *geri kalan hayatımı dondurdum* şeklindeki ifadesiyle hukuk mücadelesine yoğunlaştığını belirtmiştir.

“Ben 11 yaşında kuyumculuğa başladım, imalatına. O tarihten beri yapıyorum. Ta ki şu birkaç yıldır çocuklarımla olan durumdan dolayı her

şeyi çocuklarımın istikbaline bağladım. Bu yönde geri kalan hayatımı dondurdum. Sadece bu işlere ağırlık verdim. Bunlarla uğraşıyorum.” (K12)

Kişisel ilişkinin tesisinde görüşmelerin engellenmesi sebebiyle babaların başvurmak durumunda kaldıkları icra yoluyla çocuk teslimi, maddi yönüyle de çokça eleştirilmektedir. İcraya başvurulması için avukata ve her dosya için ayrıca icraya ödeme yapılmasının, görüşmesi engellenen baba için bir külfet oluşturduğu belirtilmektedir. Babalar çocuklarıyla görüşemediği ve mağdur oldukları halde bir de böyle bir maddi külfete katlanmalarını ekonomik bir şiddet olarak değerlendirmektedirler.

“Oradaki icra işlemlerinin ücretli olmasını bir eksik olarak söyleyebilirim. Bu bir ekonomik şiddetti. Benim çocuklarımı görebilmem için yatırdığım icra müdürlüğüne, toplam yatırdığım para miktarı 23 bin lirayı aştı, 23 bin 500 liraydı zannediyorum. 23 bin 500 lirayı 2013 yılına kadar ben Türk icra dairelerine yatırmak zorunda kaldım.” (K13)

3. Sosyal Etki

Yabancılaşmaya maruz kaldığı düşünülen babaların etkilendikleri bir başka alanın sosyal ve kültürel alan olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların birçoğunun, yabancılaşma süreci ve devamında yaşadıklarından dolayı aile ve arkadaş çevresi gibi sosyal alanlardan kendilerini soyutlamak istedikleri görülmüştür. Bilhassa yaşadıklarından haberdar olunan çevrelerde velayet ve çocuk konularını konuşmak istemedikleri ve bunun sebebinin de insanların kendilerine karşı acıma şeklindeki tutumları olduğu anlaşılmıştır. Buna ilişkin katılımcı (K1) yaşadıklarını bilen yakınlarının yanında *cüzzamlı bir insan gibi muamele* gördüğünü ifade etmiştir.

“Mesela arkadaşlarımla buluşacağım. Ama hani benim durumumu biliyorlar birkaç kere konuştuktan sonra. Hani benimle muhabbet edecekleri şey aşağı yukarı belli. O noktayı ben de çok anlatmak istemiyorum ama ister istemez konu oraya geliyor. ... Özellikle samimi arkadaşlar konuyu da bildikleri için sanki böyle ben hani şey bir insanmışım gibi böyle cüzzamlı bir insanmışım gibi muamele görüyorum. Hani yazık ya falan gibi hani belli etmeseler de çalışmasalar da anlaşıyor.” (K1)

Bazı katılımcıların yaşanan süreçlerden sonra yalnızlaştığı ve bunun da kendilerini sosyal hayattan tecrit etmeye kadar varabildiği gözlenmişse de aksi bir görüş olarak bir katılımcı baba (K11) sosyal hayatının olumsuz etkilendiğini ifade etmiş ve fakat çocuğuyla ilişki kuramadığı için kendisini *yalnız bir baba* olarak nitelendirdiği gözlemlenmiştir.

“Ben evlenmeden önce de yalnız değildim. Hiçbir zaman antisosyal kişilik bozukluğum veya asosyalitem yoktu. Evliyken de yoktu. Evliliğimi kendi hür irademle kendim bitirdikten sonra da yoktu. Bunun için toplum

içerisinde herhangi bir yalnızlığa itilmedim. Ama alt soy bağım bana ait olan bir çocukla benim aramdaki sosyal ilişki ve kişisel ilişki kurulmadığı için şu anda kendimi bir baba olarak yalnız hissediyorum.” (K11)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Boşanma sayısının her geçen gün arttığı günümüz koşullarında boşanma süreci ve sonrasında ailenin her bir üyesi için farklı güçlükler meydana getirdiği bilinmektedir. Bu güçlüklerin önemli bir kısmı çocukların velayeti hususunda yaşanmaktadır. Özellikle uygulamada çocukların velayetinin ağırlıklı olarak tek bir ebeveyne tahsis edilmesi ile diğer ebeveynin çocukla bağı doğal olarak sınırlandırılmış olmaktadır. Anne veya babanın boşanma sürecini sağlıklı bir biçimde sürdürdüğü hallerde dahi çeşitli sorunlar yaşanabiliyorken bu süreci çekişmeli ve tartışmalı geçiren ebeveynler ve çocuklar açısından çok daha çeşitli ve ağır problemlerle karşılaşmak kaçınılmaz olmaktadır. Çalışma konusu bağlamında özellikle ebeveyne yabancılaşma sendromu sürecin ana problemlerinden birini teşkil etmektedir. Literatürde boşanma süreci ve sonrasında bu olguya ilişkin bulguların ağırlıklı olarak %40 ila %50 aralığında görüldüğü ifade edilmektedir.³⁰ Bu çalışmada ise velayete ilişkin uyumsuzluklarda mağdur olan gruplardan babaların ebeveyn yabancılaşması bağlamında mağduriyetlerinin ve bunların etkenlerinin neler olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu anlamda velayeti kazanamayan babaların ve ilgili alanda profesyonel çalışanların tecrübelerinden faydalanılmıştır.

Boşanma sürecinde ebeveynlerin hesaplaşma ve çatışmalarından en çok etkilenen çocuklar olmaktadır. Bunun yanı sıra çocuğun birlikte yaşadığı ebeveyni ile diğer ebeveynine nazaran daha güçlü bir ilişki kurabildiği görülmektedir. Velayet kendisine bırakılmayan ebeveyn ise kişisel ilişki kurma yoluyla belirli sürelerle çocuğuyla görüşme hakkına sahiptir. Ancak boşanmaların ağırlıklı olarak çekişmeli gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynlerin aralarındaki tartışmayı çocuklara yansıttıklarına ve hatta çocukları kullanmak veya suistimal etmek suretiyle birbirleriyle hesaplaşmayı tercih ettiklerine sıklıkla rastlanmaktadır. Özellikle velayet kendisine bırakılan ebeveynin velayet hakkını diğer ebeveyne karşı koz olarak kullandığı ve çocuk üzerinden eski eşi ile hesaplaşmayı hedeflediği sıklıkla görülmektedir. Bu durumu izah sadedinde yoğun çe-

30 Üner Altuntaş/Ziyalar, s. 31.

kişmeli boşanma davalarında çocukların *piyon* olarak kullanıldığı ve çocuğun diğer ebeveyne karşı *zehirlendiği* ifade edilmektedir.³¹ Bu durum çocukların, yabancılaştırılan ebeveyne ilişkin sahip oldukları olumlu saygıyı inkar etmeye veya gömmeye zorlanmak ve söz konusu süreçte kendilerinden bir parçayı kesip atmaya ve inkar etmeye sürüklenmek şeklinde tasvir edilmektedir.³² Burada her ne kadar intikam, hesaplaşma vb. saiklerle hareket edilse de bu durumun bahsi geçen güdülerin tatminini sağlamanın ötesinde olumsuz etkileri olduğu ve son tahlilde hem çocuğa hem ebeveynlere hem de topluma ciddi bir zarar verdiği söylenebilir.³³

Katılımcıların birçoğunun ifade ettiği üzere velayet kendisinde bulunan ebeveyn, diğer ebeveynin çocuğu görmesi için gereken yasal prosedüre uymayarak aktif veya pasif biçimde çocuk ve ebeveyn görüşmelerini engellemektedir. Çocukla kişisel ilişkinin sürdürülmesinin diğer ebeveyn tarafından zorlaştırılmasının, çocuğun üstün menfaatini tehlikeye düşürmesi yönüyle de önem arz ettiği ifade edilmektedir.³⁴ Bunun yanı sıra diğer ebeveynin hukuki süreçte maddi ve manevi yıpranmasına yol açabilecek kötüleme, karalama, nefret ettirme ve manipüle etme gibi birtakım yöntemlere başvurduğu da görülmektedir. Özellikle velayetin çoğunlukla annelere verildiği göz önünde bulundurulduğunda bazı annelerin çocuklarını, babalara karşı koz olarak kullanabildikleri ve bilinçli veya bilinçsiz çeşitli yöntemlerle çocukları babalarından uzaklaştırdıkları ve babalarına yabancılaştırdıkları görülmektedir. Özellikle çekişmeli boşanmalarda tarafların birbirlerine karşı öfke ve kin duygularını tatmin aracı olarak çocuğu kullandıkları bilinmektedir. Katılımcıların ifadelerine paralel olarak çocukla görüştürmeme, çocuğu doldurma ve intikam aracı olarak kullanma, diğer ebeveyn hakkında yanlış ve kötü senaryolar üretmek çocuk nezdinde tehlikeli ve sorunlu bir ebeveyn algısı oluşturma, diğer ebeveyni yok sayma, istediklerini yaptırmak için çocuğu pazarlık aracı kılma gibi yöntemler bunlardan bazılarıdır. Yabancılaştıran ebeveynin suçlama te-

31 Amy J. L. **Baker**/Paul R. **Fine**, *Surviving Parental Alienation: A Journey of Hope and Healing*, Rowman & Littlefield Publishers, 2014, s. 2.

32 **Baker**, s. 301.

33 Sümeyra Ceylan **Dolanbay**, *Boşanma Sonrası Yaşam Deneyimleri: Ebeveyne Yabancılaşmaya İlişkin Nitel Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, 2022, s. 11.

34 Tolga **Akkaya**, “Boşanma Davasında Alınabilecek Geçici Hukuki Korumalar veya Hakimin Müdahalesi Yoluyla Çocuğun Korunması Kapsamında Zorunlu Arabuluculuk ve Boşanma Süreci (Aile) Danışmanlığı”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 4, 2014, s. 25-27.

melli ve duygusal anlamda manipüle etmeye yönelik tavırlar sergilemesinin ve duygusal tatmin için çocuğu kendisine sağlıklı bir biçimde bağlı hale getirmesinin bir çeşit duygusal istismar olan ebeveyne yabancılaştırmaya sebep olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun bazen cinsel veya fiziksel istismardan dahi daha fazla zarar meydana getirebileceği de ifade edilmektedir.³⁵

Katılımcıların aktarımlarından anlaşıldığı üzere velayet kendisine bırakılan annelerin çocuklara karşı babalarını kötüleme, karalama, çocuk nezdinde küçük düşürme, babanın tehlikeli olduğunu söyleme ve baba hakkında gerçeğe aykırı kötü isnat ve kurgular aktarmak suretiyle çocuğu babadan nefret ettirme yöntemlerine başvurdıkları görülmektedir. Bu kapsamda sıklıkla yabancılaştıran ebeveyn tarafından diğer ebeveyne ilişkin bazı söylemlerin çocuğa öğretilmesi ve çocuğun da yabancılaştıran ebeveynin kullandığı kelime ve deyimleri kullanması söz konusu olmaktadır.³⁶ Bu durumda çocuk babayı kötü bir kişi olarak tahayyül etmekte ve istese de sağlıklı bir ilişki kuramamaktadır. Katılımcıların bir kısmı da benzer şekilde çocuklarının kendilerine bir yabancı gibi davrandığını, kendisinden korktuğunu ve yaklaşmaya çekindiğini, temas etmekten dahi kaçındıklarını ifade etmiş ve bunların sebebi olarak da annenin, çocuğa karşı kendilerini tehlikeli ve kötü biri olarak lanse etmesine işaret etmişlerdir. Bu noktada Bakanlıklar ve mahkemelerin iş birliği yaparak çocuk ve ebeveyn psikolojisini takip edecek ve yabancılaştırma vb. etkileri denetleyerek ilk elden bertaraf edecek uygulamaları yürürlüğe koyması tavsiye edilmiştir.

Katılımcı babaların da ifadelerinden de anlaşıldığı üzere boşanma süreci ve sonrasında velayetin kendisine bırakılmaması sebebiyle babalar çocuklarıyla çok sınırlı olarak görüşebilmekte ve yabancılaştırmının da etkisiyle bu görüşmeler sağlıklı bir ilişki kurmada yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda kişisel ilişki kurma sürelerinin çoğunlukla ayda iki hafta sonu ve birer gün şeklinde matbu ve sınırlı biçimde tayin edilmesi de yabancılaştırmının en önemli etkenlerinden biri olmaktadır. Özellikle farklı ve uzak şehirlerde yaşayanlar açısından bu sınırlı sürelerin görüşmeleri zımnen işlevsizleştirdiği haklı bir eleştiri olarak zikredilebilir. Ekonomik anlamda imkân bulamayan babaların yasal sürelerde dahi çocuklarıyla gö-

35 Gülen **Güler**, “Ebeveyn Yabancılaşma Sendromu ve Boşanma”, Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry- Special Topics, C. 3, S. 3, 2017, s. 225-226.

36 Amy J. L. **Baker**, “Reliability and Validity of The Four-Factor Model of Parental Alienation”, Journal of Family Therapy, S. 42, 2020, s. 100, s. 104.

rüşemediği dikkate alındığında bunun doğal bir sonucu olarak yabancılaşma gündeme gelmektedir. Bu noktada devletin pozitif yükümlülüklerinden biri olarak görüşmeler kapsamında maddi ve manevi destek hizmetleri sağlayarak bu engellerin aşılabileceği tavsiyesinde bulunulmuştur.

Ebeveyne yabancılaştırmada sıklıkla başvurulan bir yöntem olarak yabancılaşmaya maruz kalan ebeveynin çocuk ile görüştürülmemesi sorunu gündeme gelmektedir. Özellikle çocuk ile babanın görüşmeleri noktasında inisiyatifin tamamen annede olduğu ve keyfi biçimde görüşmeleri engellediği; görüştürmemeye yönelik eylemlerinin ise hem ebeveyn açısından insan hakkı ihlali hem de çocuk açısından çocuk hakları ihlali olarak değerlendirilebileceği ifade edilmektedir.³⁷ Katılımcılar kişisel ilişki görüşme günlerinde çeşitli şekillerde görüşmelerinin engellendiğini ifade etmişlerdir. Buna göre anneler, çocukları farklı adreslere kaçırmak, çocuğun hasta olduğu ya da olabileceği gibi bahaneler sunmak ve baba ile özel bir alan oluşturmayı önleyecek şekilde görüşmelere dahil olmak suretiyle ilgili görüşmeleri sabote ettikleri anlaşılmıştır. Çocuk ile bağı sürdürebilmek için neredeyse tek fırsat olan kişisel ilişki günlerinde dahi bu gibi engellerle karşılaşılması yabancılaşmayı en üst seviyeye taşımaktadır. Bu durumun, babası ile görüşmemesi sebebiyle kısıtlanan ve baba rolü ve sevgisinden mahrum kalan çocuğun ruh dünyasında da yaralanmalara yol açabileceği dolayısıyla görüştürmeme suretiyle babadan uzaklaştırmanın çocuk açısından da ciddi tehlikeler barındırdığı görülmektedir. Bu tehlikenin göz ardı edilerek velayetin suistimal edilmesi, esasen hesaplaşma aracı olarak kullanıldığının da bir göstergesi sayılabilir.

Velayet sahibi annenin, kişisel ilişki kurmak isteyen baba ile çocuğun görüşmesini engellemesinin herhangi bir hukuki yaptırıma tabi olamayışı da bu noktada önemli bir sorundur. Zira katılımcıların bir kısmı, bu sebebe dayanarak suç duyurusunda bulunsalar veya velayete ilişkin davada bu durumu ispatlasalar dahi velayet sahibi annenin ceza almadığını, velayeti elinde bulundurmaya devam ettiğini ifade etmişlerdir. Uygulamada bazı hakimler görüşmeleri engellemelerinden dolayı anneyi ihtar etseler de kimi zaman bu da yeterli bir yaptırım sayılmamaktadır. Kaldı ki katılımcıların ifadelerinden her hakimin aynı hassasiyeti göstermediği anlaşılmaktadır ki bu durumda velayetin denetimsizliğinin istemeden de olsa yabancılaştırma iradesine hizmet ettiği söylenebilecektir. Bu durumda ilgili

37 Erkut **Erdoğan**/Tugay **Kırşehirli**, “Pandemi Sürecinde ve Öncesinde Velayet Suistimali, Çocuk İcrası ve Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu”, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Dergisi*, C. 4, S. 7, 2021, s. 257, s. 265.

eylemlerin yaptırma tabi olması ve hukuk nezdinde karşılıksız kalmayacak biçimde düzenlemelerin getirilmesi tavsiye edilmektedir.

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığına göre ebeveyne yabancılaşma, ayrılık sürecinin bir noktada doğal bir getirisi olmakla birlikte hukuk sisteminin eksiklikleri ve velayet kendisine bırakılan bazı annelerin velayeti koz olarak kullanarak suistimal etmesi gibi sebeplerden de kaynaklanmaktadır. Özellikle yaşadıkları acı ve ıstıraptan dolayı babaya karşı öfke duyan annelerin intikam almak amacıyla babayı kötülediği, olmayan bir suçu babaya isnat ettiği, çocukla kişisel ilişki kurmasını çeşitli şekillerde engellediği ve neticede çocuğun babadan uzaklaşmasını ve babaya yabancılaşmasına sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır. Bu noktada annelerin kendi duygusal tatmini için çocuğu ve velayet hakkını suistimal etmekten kaçınmadığı söylenebilmektedir.

Katılımcıların çoğunun özellikle cinsel istismar gibi ağır bir suç isnadına muhatap oldukları anlaşılmıştır. Sıkça başvurulmuş suç isnat etme yöntemi hem babanın yargılanmasına hem de çocuğu ile görüşmesini engellemeye sebebiyet vermektedir. Yapılan bir çalışma tüm istismar vakalarında %4 oranında kasıtlı ve yanıltıcı suç iddiası olduğunu ve fakat boşanma veya velayete ilişkin uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda kasıtlı ve yanıltıcı istismar iddiasının %12 civarına yükseldiğini ortaya koymuştur.³⁸ Katılımcıların önemli bir çoğunluğu da bunun gibi haksız ve mesnetsiz suç isnatlarına muhatap olduklarını ifade etmişlerdir. Uygulamada çocuğa yönelik istismar iddiası söz konusu olduğunda, çocukların isnat edilen suça ilişkin bilgisine başvurulmaktadır. Bu diyalog çerçevesinde çocuğun yaşı ve algıları gereği ifade edemeyeceği, ancak bir yetişkinden beklenebilecek ifadelerle aktarımda bulundukları görülmekle çocuğun öğretilmiş ifadelerle gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların ifadelerine paralel olarak söz konusu annelerin bilinçli olarak çocuklarından babaları aleyhine gereceğe aykırı ve ağır ithamlarda bulunmasını istediği ve çocuğun da bunu yansıttığı anlaşılmaktadır.³⁹ Özellikle uygulamada babanın çocuğa karşı cinsel istismar suçundan yargılandığı hallerde baba için koruma kararı çıkartıldığı ve ayrıca eğer velayetin değiştirilmesine ilişkin talebi bulunuyorsa da bu durumda talebinin buna dayanılarak reddedildiği görülmektedir. Kişisel ilişkinin sınırlandırılması veya kaldırılması ile sonuçlanabilen bu süreçte babanın artık çocuğuyla görüşme imkânı kalmamaktadır ki yabancılaştıran annelerin kasti olarak zaten bu amaca matuf hareket ettikleri açıkça anlaşılmaktadır. Bu durum

38 Güler, s. 228.

39 Üner Altuntaş/Ziyalar, s. 33.

ayrıca babaları kriminalize ederek hem babaların yıpranmasına ve toplumda yaftalanmasına sebebiyet vermekte hem de çocuğun velayetini almak isteyen babanın bu talebini hukuken engellemektedir. Ayrıca bu durum yalnızca babayı değil çocuğu da olumsuz etkilemektedir. Çocuk doğru ile yanlış ayırt edebilecek durumda olsa dahi yaşı gereği bu olay çerçevesinde yaşadıklarını unutmayacak ve belki bunların kurgusallığını ayırt edemeyecek dahi olabilir. Kaldı ki böyle bir iftira veya karalama ile karşılaşıldığı hallerde çocuğun babadan uzaklaştığı veya babaya yabancılaştığı anlaşılmıştır.⁴⁰ Katılımcılar böyle bir durumda çocuğun yaptığından utanç duyduğunu ve mahcup hissederek kendileriyle iletişim kurmaktan kaçındığını ifade etmiştir. Ayrıca çocuğun hâkim, savcı, pedagoglarla ifade vb. hukuki işlemler için yüz yüze gelmesi ve böyle hassas bir konuda etkin rol almasının da psikolojik anlamda sakıncaları olacağı göz önünde bulundurulduğunda bu durumun ebeveyne yabancılaşmanın yanı sıra çocuğun üstün yararı ile çeliştiği de söylenebilecektir.

Velayete ilişkin kararların dayandığı sosyal inceleme ve adli tıp raporları da bu noktada kilit öneme sahiptir. Her velayet davasında sosyal inceleme raporu alındığı ve hâkimin buna istinat ederek karar verdiği göz önünde bulundurulduğunda bu raporların ehemmiyeti daha iyi anlaşılacaktır. Karara esas teşkil eden bu raporların hem yeterlilik hem de süreç bakımından birtakım sorunlar barındırdığı ve bunların dolaylı biçimde de olsa baba çocuk ilişkisine olumsuz etki ettiği anlaşılmıştır. Çocuklarla birbir görüşerek ve yaşadığı çevreyi de inceleyerek çocuğun üstün menfaati doğrultusunda karar verilmesine olanak sağlayan bu raporların, bazen yüz yüze dahi yapılmadığı, çocuğun okul, arkadaş ve aile ortamının fiziken kontrolünün her dosya için gerçekleştirilmediği⁴¹ ve dolayısıyla çocuk için en uygun halin tespitinde eksik ve hatta yanlış bir kanaate varılabildiği; çoğunlukla tek bir görüşme yapılması sebebiyle çocukla sağlıklı bir soru cevap ortamının sağlanamadığı, bu görüşmelerin uzun bir sürece yayılarak yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Özellikle ebeveyne yabancılaşma söz konusu olduğunda sadece çocuk veya sadece velayet sahibi ebeveynle görüşme yapılmasının yetersiz olduğuna işaret edilmektedir. Zira ebeveyne yabancılaşmanın halihazırda ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiyi *bloke*

40 Ferda **Karadağ**/Dilşad Foto **Özdemir**, “Çekişmeli Boşanma/Velayet Sürecinde Aile Mahkemelerinden Üniversite Hastanesine Gönderilen Olguların Değerlendirilmesi”, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, S. 24, 2021, s. 99, s. 105.

41 Erkut **Erdoğan**, “Duygusal İstismar- Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu: Velayet Su-istimalleri”, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Dergisi*, C. 6, S. 46, 2020, s. 69-72.

ettiği düşünüldüğünde sadece tek bir ebeveynden öykü alınmasıyla bir kanaate varılmasının hatalı kararlara sebebiyet vereceği ifade edilmektedir.⁴² Bu noktada sosyal hizmet uzmanları, pedagoglar, adli tıp görevlileri, hakimler ve savcıların ebeveyne yabancılaşmayı engelleyici uygulama ve tutumlarının oldukça önemli olduğu ifade edilmektedir.⁴³ Bu anlamda ilgili profesyonellerin ebeveyne yabancılaşma olgusu bakımından yeteri kadar bilinçli olmadığı anlaşılmakla⁴⁴ ilgili meslek gruplarının bilinçlendirilmesi ve sistemin suistimale açık bırakmayacak biçimde yeniden düzenlenmesi elzemdir. Ayrıca psikolojik destek bu süreçte belki de en önemli aktörlerdendir. Katılımcıların da ifade ettiği üzere, her iki ebeveynin ve çocuğun psikolojik gözetimi altında bu sürecin yürütülmesi önem arz etmektedir. Bu noktada hem ebeveynlerin hem de çocukların hukuki süreç ve sonrasında belli periyotlarla psikolojik destek almaları ve gözetime tabi tutulmaları tavsiye edilmektedir.

Katılımcı babaların özellikle velayet uyuşmazlıklarında anne lehine kararlar verildiği ve kadına pozitif bir ayrımcılık uygulandığı ve fakat bunun baba mağduriyetlerine sebep olacak biçimde yürütüldüğüne dair ifadeleri dikkat çekicidir. Hakimlerin genel kanaat olarak bilhassa velayet söz konusu olduğunda kadını öne çıkaran bir tutum sergilediği bilinmektedir. Uygulamada çoğunlukla anne şefkati ve çocuğun muhtaçlığı kavramlarına dayanılarak annenin çocuğun bakımını daha uygun biçimde görebileceğine dair bir yaklaşımın yaygın olduğu söylenebilmektedir. Ancak katılımcılar, çocuğun üstün menfaati kavramını esas alarak basmakalıp biçimde velayetin direkt olarak anneye tevdi edilmesinin hatalı olduğunu ifade etmektedirler. Her anne gibi her babanın da aynı olmadığı dolayısıyla söz konusu yaklaşımın her somut olay özelinde yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bu noktada hukuk nezdinde kadın lehine pozitif ayrımcılık yapılmasının, babaların görmezden gelinmesiyle sonuçlanması eleştirilmektedir. Katılımcı babalar bu durumu adaletsizlik olarak nitelendirmişlerdir. Ülkemizin yanı sıra uluslararası alanda da hukuk sistemlerinde kadınlar lehine benzer bir yaklaşımın varlığından yola çıkarak erkeklerin mağdur olduğuna dair çalışmalar yapılmakta ve bu

42 Güler, s. 227.

43 Erdoğan, s. 78.

44 Fuat Torun/Sebahat Dilek Torun/Mandy Matthewson, "Parental Alienation: Targeted Parent Experiences in Turkey", The American Journal of Family Therapy, C. 50, S. 2, 2022, s. 195, s. 199.

alandaki çalışmaların *kıtlığına* işaret edilmektedir.⁴⁵ *Yakın partner suisti-mali* olarak da ifade edilen bu unsur bakımından erkeklerin, fiziksel, psikolojik, mali, cinsel şiddet mağduriyetlerinin yanı sıra hukuki istismar ile ebeveyne yabancılaştırma gibi çeşitli şiddet türlerinden de mustarip olduğu ifade edilmektedir. Bu da ebeveyne yabancılaşmanın bir şiddet türü olarak nitelendirildiğini göstermektedir.

Yabancılaştırmaya maruz kalan katılımcı babalar yaşadıkları durumu haksızlık ve adaletsizlik olarak nitelendirmiş ve yabancılaştıran annelerin herhangi bir yaptırıma muhatap olmaması karşısında da şiddete meyletmek istediklerini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda her ne kadar annenin çocukla iletişiminin önemszenmesi ve çocuğun anneden koparılmamak istenmesi amacıyla hareket edilse de velayet uyuşmazlıklarında anneye pozitif ayrımcılık sağlanmasının, babaların haksızlığa uğraması, çocuklarından koparılması gibi neticeleri doğurduğu anlaşılmakla birlikte bu halin babalar tarafından şiddete teşvik edilmek olarak nitelendirildiği görülmüştür. Özellikle adaletsizlik duygusu içerisinde öfke krizleri geçirdiklerini ifade eden katılımcılar, hayatlarında hiçbir zaman şiddet uygulamadıkları halde bu durumun kendilerini şiddet uygulamaya azmettirdiğine işaret etmişlerdir. Katılımcılar bu ve benzeri sorunlardan dolayı spor, sanat vb. alanlara yoğunlaşarak bulundukları halden uzaklaşmayı hedeflemişlerdir.

Son olarak babaların yabancılaşma süreci ve sonrasında psikolojik, sosyokültürel ve ekonomik birtakım olumsuz kazanımları olduğu görülmüştür. Katılımcı babalar ebeveyne yabancılaşma ve sonrasında çocuğundan uzaklaştırılmayı babalık duygusundan mahrumiyet olarak tanımlamışlardır. Özellikle ailelerinin dağıldığı ve yeni bir hayata başladıkları bu süreçte çocuklarından koparılmalarının onları başta psikolojik olmak üzere sosyal, ekonomik vb. birçok alanda olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu süreçte çocuklarından mahrum kalma, ötekileştirilme, kötülenme ve yabancılaştırılmanın depresyon, agresiflik, duygu bozukluğu gibi çeşitli psikolojik zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple babaların birçoğunun psikolojik tedaviye başvurduğu ve önemli bir kısmının da ilaç tedavisine başladığı anlaşılsa da babaların sürecin başında ciddi psikolojik sorunlar ve ağır süreçler yaşadıkları ancak ilerleyen süreçte alternatif deşarj yöntemleri bularak bu durumla mücadele etmeye çabaladıkları da görülmektedir. Bu mücadele, velayet için hukuki mücadele verme şeklinde

45 Alenxandra **Lyssova ve diğerleri**, “A Qualitative Study of The Male Victims’ Experiences With the Criminal Justice Response to İntimate Partner Abuse in Four English-Speaking Countries”, *Criminal Justice And Behaviour*, C. 10, S. 47, 2020, s. 1264-1267.

de tezahür edebilmektedir. Bu doğrultuda bazı babaların avukatlarıyla yoğun çalışmalar yapmaları ve çocuklarını kazanabilmek için ciddi mesailer harcamaları bunun önemli bir göstergesidir. Babaların bu süreçteki bir başka mağduriyeti de iş hayatına yansıyan boyutuyla incelenmelidir. Zira söz konusu babalar açısından hem psikolojik hem ekonomik anlamda mücadele etmenin bir sonucu olarak çalışma hevesi kalmaması, işinde verimli olamama ve hatta işi bırakmaya varan birçok olumsuzluk gündeme gelmektedir. Bu noktada babaların psikolojik destek ile doğru orantılı olarak bu sorunlarla baş etmeleri tavsiye edilebilir. Sonuç itibarıyla toplumun temelini oluşturan ailenin dağılması süreci de en az kurulması süreci kadar önem arz etmektedir. Boşanmaların hem psikolojik hem hukuki yönüyle etki ve sonuçları irdelenmeli, aile bireylerinin durumunu gözeten kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır. Boşanma sürecinde başta çocuk olmak üzere mağdur olan aile üyelerinin korunması hukukun işlevselliği ile sağlanabilecektir. Son tahlilde insan değişip düzelmeden sistemler değişmeyecek olsa bile yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi noktasında azami gayret ve farkındalık gösterilerek mücadele edilmesi gerekmektedir. Özellikle ebeveyn yabancılaşıma ve yabancılaştırmanın en çok görüldüğü boşanma davalarında dengeleyici ve denetleyici mekanizmaların son derece önemli ve gerekli olduğu anlaşılmıştır. Yaşanan sorunların incelenip düzeltilmesi halinde sağlıklı bir toplum meydana geleceği aşîkardır. Dolayısıyla psikolojik ve hukuki denetimlerin günümüzün bir gerçeği olan boşanmalar özelinde aktif rol alması elzemdir. Nihayet kazananı olmayan bir savaş olarak ifade edilebilecek boşanmanın en az hasarla neticelenmesi için devlet ve toplum elinden geleni yapmakla yükümlüdür. Bu noktada bu çalışmanın yol gösterici olması en büyük temennimizdir.

KAYNAKÇA

Akkaya, Tolga, “Boşanma Davasında Alınabilecek Geçici Hukuki Korumalar veya Hakimın Müdahalesi Yoluyla Çocuğun Korunması Kapsamında Zorunlu Arabuluculuk ve Boşanma Süreci (Aile) Danışmanlığı”, Ankara Barosu Dergisi, S. 4, 2014, s. 25-61.

Aydın Kılıç, Zeynep Nur, Ankara-Trabzon-Erzurum Örnekleminde Babanın Çocuğun Hayatına Katılımı ve Baba Çocuk İlişkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2016.

Boylu, Ayfer Aydınır/Öztop, Hülya, “Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Sosyoekonomi Dergisi, C. 19, S. 19, 2013, s. 207-220.

Baker, Amy J. L./Fine, Paul R., Surviving Parental Alienation: A Journey of Hope and Healing, Rowman & Littlefield Publishers, 2014.

Baker, Amy J. L., “The Long-Term Effects of Parental Alienation on Adult Children: A Qualitative Research Study”, The American Journal of Family Therapy, S. 33, 2005, s. 289-302.

Baker, Amy, J. L., “Reliability and Validity of The Four-Factor Model of Parental Alienation”, Journal of Family Therapy, S. 42, 2020, s. 100-118.

Bulut, Sefa, “Boşanmış Babaların Çocuklarıyla İlişkileri ve Buna Etki Eden Faktörler”, Turkish Studies, C. 13, S. 3, 2018, s. 181-194.

Creswell, John W., Nitel Araştırma Yöntemleri- Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni, Siyasal Kitabevi, Ankara 2016.

Dolanbay, Sümeyra Ceylan, Boşanma Sonrası Yaşam Deneyimleri: Ebeveyn Yabancılaşmaya İlişkin Nitel Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, 2022.

Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan/Gümüş, Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku Aile Hukuku (Cilt III), Filiz Kitabevi, 2016.

Erdoğan, Erkut, “Duygusal İstismar- Ebeveyn Yabancılaşma Sendromu: Velayet Suistimalleri”, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Dergisi, C. 6, S. 46, 2020, s. 69-78.

Erdoğan, Erkut/Kırşehirli, Tugay, “Pandemi Sürecinde ve Öncesinde Velayet Suistimali, Çocuk İcrası ve Ebeveyn Yabancılaşma Sendromu”, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Dergisi, C. 4, S. 7, 2021, s. 257-271.

Erlüle, Fulya, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Velayetin Kullanılması Kendisine Bırakılmayan Tarafın Çocuğu Ziyaret Hakkı”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 2, 2018, s. 259-284.

Gardner, Richard A., “Parental Alienation Syndrome vs. Parental Alienation: Which Diagnosis Should Evaluators Use in Child-Custody Disputes?”, The American Journal of Family Therapy, C. 30, S. 2, 2002, s. 93-115.

Güler, Gülen, “Ebeveyn Yabancılaşma Sendromu ve Boşanma”, Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry- Special Topics, C. 3, S. 3, 2017, s. 225-228.

Güngörmüş, Oya, Baba Yoksunluğunun Benlik Kavramı Üzerine Etkisi ve Babasız Öğrencilerin Problemlerinin Hangi Alanlarda Yoğunlaştığının Saptanması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, 1986.

Güngörmüş, Oya, “Baba Yoksunluğunun Çocuk Gelişimine Etkisi”, Yaşadıkça Eğitim Dergisi, C. 8, S. 13, 1989, s. 13-15.

Karadağ, Ferda/Özdemir, Dilşad Foto, “Çekişmeli Boşanma/Velayet Sürecinde Aile Mahkemelerinden Üniversite Hastanesine Gönderilen Olguların Değerlendirilmesi”, Klinik Psikiyatri Dergisi, S. 24, 2021, s. 99-108.

Lysova, Alenxandra/Hanson, Kenzie/Hines, Denise A./Dixon, Louise/Douglas, Emily M./Celi, Elizabeth M., “A Qualitative Study of The Male Victims’ Experiences With the Criminal Justice Response to Intimate Partner Abuse in Four English-Speaking Countries”, Criminal Justice And Behaviour, C. 10, S. 47, 2020, s. 1264-1281.

Mercan, Zerrin/Şahin, Fatma Tezel, “Babalık Rolü ve Babalık Rolü Algısı”, Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Araştırmaları Dergisi, C. 2, S. 2, 2017, s. 1-10.

Özata, İrem, Evliliğin Sona Ermesinde Çocuk ile Ana Baba Arasında Kişisel İlişki Kurma Hakkının Kullanımında Yaşanan Sorunların Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021.

Solak, Özlem Ezgi, Boşanmanın Çocuklar Bakımından Hukuki Sonuçları, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, 2015.

Spruijt, Ed/Eikelenboom, Biianca/Harmeling, Janneke/Stokker, Robin/Kormos, Helga, “Parental Alienation Syndrome (PAS) in the Netherlands”, The American Journal of Family Therapy, C. 33, S. 4, 2005, s. 303-317.

Şahin, Fatma Tezel/Cevher, Fatma Nilgün, “Türk Toplumunda Aile-Çocuk İlişkilerine Genel Bir Bakış”, (ayk.gov.tr, 2007) < <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/TEZEL-%C5%9EAH%C4%B0N-Fatma-CEVHER-Fatma-Nilg%C3%BCn-T%C3%9CRK-TOPLUMUNDA-A%C4%B0LE-%C3%87OCUK-%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0NE-GENEL-B%C4%B0R-BAKI%C5%9E.pdf> > E.T. 5.12.2013.

Torun, Fuat, “Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu”, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, C. 3, S. 3, 2011, s. 466-482.

Torun, Fuat/Torun, Sebahat Dilek/Matthewson, Mandy, “Parental Alienation: Targeted Parent Experiences in Turkey”, *The American Journal of Family Therapy*, C. 50, S. 2, 2022, s. 195-204.

Üner Altuntaş, Gülден Elçim/Ziyalar, Neylan, “Ebeveyne Yabancılaşma Olgusu- Reddedilen Ebeveyn Olarak Baba”, *Adli Tıp Bülteni*, C. 23, S. 1, 2018, s. 25-35.

Yurdakul, Gökem, Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu: Çocuklar, Ebeveynler ve Sosyal Hizmet Uzmanları Üzerinden Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, 2022.

Yıldırım, Ali/Şimşek, Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013.